

Masarykův lid

ROČNÍK XX • 1. ČÍSLO • BŘEZEN 2014

ČTVRTLETNÍK NEZÁVISLÉHO DISKUSNÍHO KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

ZŠ Na Planině, Praha 4 - Krč, tel. č.: 233 373 934

e-mail: kmh@joura.cz

www.miladahorakova.cz

ČSOB, č. ú.: 556682/0300

Redakční rada: J. Adlt, E. Jourová

J. Titzlová, pod vedením Z. Dvořákové

Produkce a expedice: Nakladatelství Eva-Milan

Nevole, K Údolí 2, 143 00 Praha 12

REGISTROVÁNO MK ČR E 11026

STATĚ A POJEDNÁNÍ - AKTUALITY - ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ - Z ARCHIVŮ - KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ - JAZYKOVÝ SLOUPEK - VZPOMÍNÁME - ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ - INFORMACE

STATĚ A POJEDNÁNÍ

Dr. Aleš Kolářský reaguje na stále se opakující antibenešovské výpady, které se zpravidla vyznačují nepřesnými (spíš pochybnými) znalostmi a nedostatečnou soudností.

FENOMÉN ANTIBENEŠOVSTVÍ

V den svých 52. narozenin na zahradě své vily v Sezimově Ústí

TGM řekl, že je rád, je-li jako prezident hodně kritizován. Zřejmě tím chtěl čelit návyku svých spoluobčanů nedat před vladařem najevo své odlišné smýšlení. Byla to výchova k republikanismu. Také náš druhý prezident Edvard Beneš má být jako každý veřejný činitel jistě posuzován kriticky, ale někým, kdo je sám kritický ke svým vlastním závěrům. Moudrost praví „in omnibus caritas“ (ve všem lásku). Ta se projevuje nepředpojatou věcností, kterou ale rozhodně nelze objevit za výrokem Jana Urbana o „hlouposti“ Benešovy zahraniční orientace ani za výroky, že Benešovo Československo v roce 1938 „zbaběle selhalo“, že Beneš sledoval osobní zájem a že nebyl vlastenec (Blogy září 2013).

To jsou tak očividné křivdící nepravdy (srovnejte je s Churchillovým posuzováním Beneše), že racionální protargumentace nemá smysl. Vnímat ji by totiž tak velká předpojatost ani nedovolila. Spíše má smysl psychologická analýza fenoménu antibenešovství. Chtělo by to vybrat vzorek takových antibenešovců a vzorek osob bez tohoto předsudku a dát všem osobnostní a postojoyé dotazníky. Psycholog Eysenck kdysi udělal něco takového s britskými komunisty, fašisty a s přívrženci rozumných stran. První dvě skupiny se spolu shodovaly v tom, že byly „tough minded“ (to znamená člověka tuhého, nepoddajného až třeba neurvalého) a obě se lišily od třetí skupiny, která byla „tender minded“ (tj. člověk jemný, něžný až útlocitný). Pochybuji, že antibenešovci patří k této skupině.

Pozoroval jsem určitou antibenešovskou hořkost i u velkou rozumných a spravedlivých lidí, ale ti měli na rozdíl od Jana Urbana tolik sebekritičnosti a ohleduplnosti, že svým pocitům zklamání z československých ústupů v letech 1938

Masarykův lid

a 1948 nedali zcela volný průchod. Jan Urban a ti jemu podobní mohou být citově vlastenci, ale cit sám nestačí. Tytéž city musel mít i údajný „nevlastenec“ Beneš. Jinak by ho traumata let 1938 až 1948 tolik zdravotně nezasáhla. Avšak byl zároveň člověkem silné racionality.

Cit bez racionality působí v politice nedobře. Tak musel působit v únoru 1948 u těch, kdo nadšeně tlačili Gottwaldovu káru, aniž dbali toho, že ji řídí Zorin. A jejich potomci se dnes nechávají unášet protibenešovským citem také nerozumně. Obviňováním Beneše možná přehlušují svůj stud za trapné počínání svých předků v únoru 1948. Ano, taky špatné svědomí může být zdrojem anti-benešovství. Slyšel jsem nedávno Němce tzv. sudetského vytýkat Benešovi, že je v roce 1938 nezabavil Henleina. Co ale mohl tehdy demokrat Beneš dělat s prohenleinovským blouzněním velké většiny čs. Němců? A co mohl dělat v únoru 1948 s velkou menšinou našeho národa, která v roce 1946 volila KSČ, když byl – a my s ním – Stalinem šachován a Západem zase opuštěn jako v roce 1938? A nastojte! Za to někteří Češi spílají – Benešovi.

Po vystřízlivění z nerozumného únorového nadšení roku 1948 se nejeden zdejší levicový intelektuál začal ohlížet po

existencialismu. Snad se touto subjektivistickou filosofií měl vyvažovat marxistický objektivismus. V politice se tím ale zase šlapalo vedle. To je o to smutnější, že bylo možno poučit se kromě u Beneše také u Masaryka o potřebě objektivního sociologického smyslu, o potřebě víry a lidské angažovanosti pro objektivní dobro. Místo trpělivého promyšlení a aplikování Masarykova odkazu tito intelektuální vrtáci bezhlavě přijali jako nejvyšší etické kritérium v politice lidskou autenticitu, tedy subjektivitu, tj. že člověk se vyjadřuje v souladu se svou opravdovou individualitou. Tuto nepolitickou psychotherapeutickou zásadu vnášel do politiky i náš třetí přijatelný prezident – Václav Havel. Soudil, že lidé mají volit podle svého autentického založení a některým jako prezident proto rozhlasem radil, aby volili komunisty. Na vlastní uši jsem to slyšel a uložilo se mi to do trvalé paměti. TGM by této snaživé nepraktičnosti řekl shovívavě „inu umělec“. Shovívavost je tu možná nezasloužená, ale TGM kladl umění nejvýš hned po zbožnosti, výše než vědu.

Aleš Kolářský

Stat' dr. Milana Bárty z Ústavu pro studium totalitních režimů přináší objevné téma, které zapadá do skupiny záměrů z protikomunistického odboje, které byly sice ušlechtilé, ale velmi riskantní a v podstatě nereálné.

POKUS O ÚNOS PROKOPA DRtiny ZE SLÁNSKÉHO LETIŠTĚ V ROCE 1948 REALITA NEBO NEMOŽNOST?

Lidé pohybující se onoho dne roku 1948 v okolí Slaného zvedali překvapením hlavy vzhůru. Nízkým přízemním letem těsně nad stromy se od západu blížil letoun Douglas DC-3 Dakota. Hučení motorů zeslabilo, když stroj dosedl na plochu letiště a roloval směrem k dodávkovému vozu, který stál na okraji letištní plochy. Okolo auta postávalo několik mužů, kteří se nervózně rozhlíželi kolem sebe. Příjezdová cesta na letiště byla zahalena umělým dýmem, ten však letní větřík rozfoukával po okolí a tak jako krycí clona mnoho neposloužil. Sotva letadlo zastavilo, aniž by přitom vypnulo motory, vynesli z auta nosítka a běželi s nimi ke dveřím letadla, která se rychle otevírala. Členové posádky pomáhali naložit nosítka, s nimi nasedl i jeden z mužů, druhý zamával a běžel k čekajícímu vozu. Dakota se rozjela po letištní ploše a zvedla se do vzduchu. Muž, který do ní nastoupil, se podíval pod sebe, kde viděl dodávku rychle jedoucí směrem ku Praze a slánské letiště, rychle se pod nimi zmenšující. Naklonil se k nosítkům a s úsměvem prohlásil: „Tak pane ministře, máme to za sebou.“

Píše se červenec 1948 a ze slánského letiště odletěl bývalý člen předsednictva Čs. strany národněsocialistické,

poslanec Národního shromáždění a ministr spravedlnosti Prokop Drtina. Tento scénář je samozřejmě fikcí, je však možné, že plán podobného únosu existoval a v případě, že ano, měl nějakou naději na úspěch? V následující studii se na tyto otázky pokusíme odpovědět. Informace, které jsou čtenářům předkládány, vznikly kombinací dochovaných archivních materiálů (dobových výpovědí účastníků před Státní bezpečností, archivních dokumentů z proveniencí bezpečnostních a justičních orgánů), dosavadní literatury k tématu a vzpomínek pamětníků pořízených po roce 1989.

Prokop Drtina patřil po druhé světové válce k předním československým demokratickým politikům, kteří našli odvahu postavit se komunistické zvlí. Člen předsednictva Československé strany národněsocialistické, poslanec Prozatímního Národního shromáždění i Ústavodárného Národního shromáždění a ministr spravedlnosti svými názory a vystupováním, ale i častými spory s ministerstvem vnitra velmi dráždil komunisty, vadil jim především díky své roli při realizaci retribuice, jejíž průběh neodpovídal politickým zájmům Komunistické strany Československa (KSČ). Státní bezpečnost začala systematicky sbírat infor-

Masarykův lid

mace o jeho veřejné činnosti i osobním životě a snažila se, dlouho neúspěšně, získat v jeho okolí konfidenta.¹⁾

Drtina patřil mezi ministry, kteří 20. února 1948 podali demisi, poté, co prezident Edvard Beneš jmenoval „obrozenou“ Gottwaldovu vládu, se vzdal všech politických funkcí. Věděl, že je pouze otázkou času, kdy ho Státní bezpečnost zatkne, od doby, kdy podal demisi, měl neustále v patách početný policejní doprovod. Pokusil se odejít do exilu, tento plán však selhal, rozhodl se proto spáchat sebevraždu. Když selhala pistole, volil skok z okna svého bytu na Hanspaulce. S těžkými zraněními (zlomenina lebeční

„podávanými zprávami do ciziny úmyslně a hrubě poškozují dobrou pověst ČSR způsobem neodpovídajícím pravdě“⁴⁾ (zde měla StB na mysli komunistickou pravdu, která neměla se skutečnou mnoho společného), vzápětí byla hlídka varována, aby zesílila pozornost. Druhé varování před možným útokem „se strany kohokoliv a čímkoliv, až způsobem přímým nebo nepřímým“ na členy ostrahy přišlo „na základě zjištěných okolností“ v polovině května, pokyny ke zvýšené bdělosti dostali i pracovníci nemocnice, bohužel bez bližší konkretizace. V té době přitom jakákoli manipulace s Prokopem Drtinou nepřicházela v úvahu,

Jaroslav Grosman, hlavní aktér plánovaného únosu, na vězeňské fotografii (Zdroj NA)

kosti, stehenní kosti pravé nohy, lopatky, vymknutí levého ramenního kloubu a další vnitřní zranění) byl převezen do nemocnice Na Bulovce, kde byl umístěn na chirurgickém oddělení na pokoji č. 6 v přízemí blízko vchodu. Jeho stav se zlepšoval jen pomalu.

Od počátku hospitalizace policie znemožnila volný přístup do jeho pokoje. Návštěvy k němu mohly pouze po schválení hlídkou, obsah rozhovorů byl evidován. Bývalého ministra navštěvovali především nejbližší příbuzní. Podobně jako další vysocí funkcionáři nekomunistických stran (Vladimír Krajina, Petr Zenkl, Hubert Ripka, František Hála, Václav Majer atd.) byl pod dozorem Státní bezpečnosti,²⁾ střežila ho hlídka č. 15.³⁾ Šlo o osm příslušníků Oblastní úřadovny Státní bezpečnosti (StB) Praha, kteří se střídali tak, že vždy jeden seděl nebo chodil před Drtinovým pokojem (měli tu speciálně umístěné křeslo), druhý byl uvnitř.

Vedení Bezpečnosti mělo velké obavy z toho, aby se někdo nepokusil unést prominentního pacienta za hranice. V roce 1948 Státní bezpečnost odhalila či vykonstruovala několik pokusů o únos. První pokus hlásila v polovině dubna, když se jistá žena telefonicky dotazovala na Drtinu a projevovala „nápadný zájem“ o informace o jeho zdravotním stavu. Následně se zjistilo, že bydlela v hotelu Paříž stejně jako britský novinář William Hamsher, který se zdržoval v Praze, ač jeho jméno bylo na seznamu západních žurnalistů, kterým neměl být prodloužen pobyt, protože

podle lékařské zprávy měl stále ještě kosti pět centimetrů od sebe a na nohou čtyřkilogramová závaží, ostraha hlásila, že „zatím jakýkoliv pokus o únos by nejen ztroskotal na ostražitosti orgánů, ale nejvíce by byl postižen nemocný.“⁵⁾

Nejvážnější pokus o Drtinův únos byl připraven v červenci 1948. Muž, který měl odlet čelného demokratického politika zajistit, se jmenoval Jaroslav Grosman.⁶⁾ Krátce po únoru 1948 se rozhodl, že v zemi, kde vládou komunisté, žít nebude. Začátkem března téhož roku proto s kamarádem Miloslavem Soukupem přešli u Aše přes hranice do západního Německa. Zde byli předáni americkým vojákům, dostali se na centrálu CIC,⁷⁾ Grosman prošel prověrkou, přistoupil na spolupráci s americkou zpravodajskou službou a začal převádět lidi přes hranice. Počátkem května se se Soukupem vrátili do Československa,⁸⁾ Grosman se tehdy vrátil pro svou snoubenku, bez konkrétních zpravodajských úkolů. Ta s ním však odmítla emigrovat. Do Německa proto odešel sám. Po návratu při jednání s pracovníky CIC poprvé padlo jméno Prokopa Drtiny. Tehdy prý dostal za úkol převést bývalého ministra spravedlnosti za hranice.⁹⁾ Grosman se prý již v Praze ptal bývalé členky národněsocialistické strany Marie Poštolkové, se kterou se znal z dřívější a u které byl v Krakovské ulici ubytován, na jeho zdravotní stav.¹⁰⁾ Zdá se, že z americké strany se jednalo o plán nějakého regionálního úředníka, který vzešel z podnětu někoho z emigrantů, podle Grosmanových vzpomínek s nápadem pověřit únosem právě jeho přišel nejspíše jeden

Masarykův lid

z pozdějších nejvýznačnějších představitelů českého protikomunistického exilu Pavel Tigrid.¹¹⁾ Při plánování cesty se Grosman podle pozdější výpovědi na Státní bezpečnosti setkával se zmatky a nedorozuměním, hraničícími s amatérismem. Únos P. Drtiny nebyl jeho jediným úkolem (byť se na něj zaměřil přednostně), vedle toho měl získávat informace o armádě, průmyslu a politické situaci, za tímto účelem měl v Československu vytvořit zpravodajskou síť.¹²⁾

i on zůstal v republice. Zasnoubení proto dočasně zrušil (snad i z obav, co by se s ní stalo po únosu). V Roztokách, kde před emigrací bydlel, se pokusil vytvořit ilegální zpravodajskou skupinu, kterou měl vést strážmistr Sboru národní bezpečnosti (SNB) z Jilemnice Oldřich Zub. Při této příležitosti se setkal s řadou známých a příbuzných, mimo jiné také s Miloslavem Soukupem, který zapřel zadržení policií a opět se zapojil do ilegální práce.¹³⁾ Získal také

Fotografie Prokopa Drtiny z vyšetřovacího spisu. (Zdroj ABS)

Jaroslav Grossman (nar. 13. 9. 1924, zemřel 1. 4. 2012) – narodil se v Libštátě u Jilemnice v rodině drobného živnostníka, vychodil obecnou školu, dvě třídy školy měšťanské, vyučil se v Roztokách strojním zámečníkem, zde poté nastoupil jako strojný zámečník u firmy Langr. V roce 1944 totálně nasazen, podílel se na sabotážích výroby, posléze utekl, po dobrodružné cestě se dostal do řad čs. armády na východní frontě, účastnil se krvavých bojů na Dukle. Po válce působil do roku 1947 v Liberci jako národní správce u firmy Hynek Ulbricht. Poté se vrátil do Roztok.

Grosman (používající někdy krycí jméno Žulík) přešel hranice 20. června 1948 poblíže vrchu Čerchov na Šumavě a přes Domažlice se dostal do Prahy. Známost Marii Poštolkovou nenašel, odjela se synem do Krkonoš, spal proto několik nocí na Štěfánikových kolejích, než se Poštolková vrátila. Ihned se pustil do příprav únosu. Věděl, že Drtina je v pražské nemocnici Na Bulovce hlídáný policií. Ještě v Německu dostal kontakt na Vojtěcha Tošnera, kriminálního obvodního inspektora služebně přiděleného k oblastní úřadovně StB v Praze v Bartolomějské, ten měl přístup k dálnopisu, kterým se zasílaly úřední zprávy. Tošner přislíbil pomoc a navíc Grosmana zavedl k národnímu správci firmy Chromex jménem Bohuslav Sleza (krycí jméno Sklenář).

Sleza s nápadem nadšeně souhlasil a intenzivně se zapojil do příprav akce. Jak bylo uvedeno výše, Grosman v Německu dostal i další úkoly, jejichž splnění spojil s řešením osobních problémů. Navštívil rodinu své snoubenky, která opětovně odmítla odejít za hranice, naopak žádala, aby

ruční granáty, které mu měly posloužit při plánovaném únosu.

Vojtěch Tošner (nar. 21. 10. 1909) – absolvoval pět tříd obecné školy, čtyři třídy školy měšťanské, dvě třídy průmyslovky, četník od r. 1936, později před okupací přeznačen k neuniformované pátrací a zpravodajské složce, národní socialista, od r. 1946 kriminální inspektor, přidělen ke Státní bezpečnosti.

Miloslav Soukup (nar. 26. 11. 1921) – absolvoval obecnou školu a tři třídy školy měšťanské v Roztokách, klempíř, pracoval ve Škodovce v Mladé Boleslavi, od poloviny války totálně nasazen v Sudetech, 1944 uprchl a skrýval se, spolupracoval s ruskými partyzány, člen sociální demokracie, po válce pracoval v severočeském Rumburku, po převzetí moci komunisty vyakčněn z továrny, poté se s manželkou vrátil do Roztok.

Bohumil Sleza (nar. 6. 4. 1900) – absolvoval pět tříd obecné školy, dva ročníky školy měšťanské, absolvent elektrotechnické průmyslovky, mechanik u firmy Letov, kde pracoval i za okupace. Zapojil se do protinacistického odboje v rámci skupiny tzv. tří králů (Balabán – Mašín – Morávek), po její likvidaci založil vlastní odbojovou buňku. Po válce jmenován národním správcem u firmy Chromex.

Grosman se často pohyboval po Praze a okolí a setkával se s řadou známých lidí, aniž by byl někým udán (byť si pro ztížení identifikace odbarvil vlasy a vousy), což svědčí o tom, že v té době ještě komunistická policie neměla situaci zcela pod kontrolou a stále se našla řada lidí, kteří se neváhali proti režimu postavit. Organizátoři navíc únos

Masarykův lid

naplánovali na dobu XI. všesokolského sletu, kdy se do hlavního města sjely desetitisíce návštěvníků z celé republiky.¹⁴⁾

Dne 3. července se Grosman se Slezou sešli u Národního muzea na Václavském náměstí, taxíkem jeli do Libně a odtamtud vyrazili pěšky Na Bulovku na obhlídku situace. Plán uspíšila informace o tom, že Drtina má být převezen do vězeňské nemocnice na Pankrác.¹⁵⁾ Funkcionáři StB v té době opravdu navrhli jeho převoz do vězeňské nemocnice nebo rovnou předání do soudní vazby, ošetřující lékař ale prohlásil, že Drtina bude schopen pohybu nejdříve za 6-8 týdnů. To, že se o tomto pokusu aktéři únosu dozvěděli, svědčí o tom, že opravdu měli kontakty v řadách StB nebo nemocničního personálu. Bohužel, s výjimkou Tošnera nejsou známa žádná další jména.

Grosman se Slezou pečlivě prověřili okolí chirurgického pavilonu, nakonec jako jedinou možnou uznali cestu kolem kožního pavilonu po schodech k postranním vratům, kde měl čekat vůz. Grosman měl domluvené zapůjčení vozu, Slezka zase připravil konspirativní byt, ve kterém měl být Drtina dočasně schován v případě, že by se ho nepodařilo bezprostředně po únosu dopravit za hranice. Tošner měl zajistit, aby nedošlo ke střetu se stráží, Slezka a Grosman vlastní únos. Posledně jmenovaný také předal Slezovi zlaté hodinky, které dostal od otce, aby je prodal a spiklenci tak získali finance nutné k podplacení strážných. Grosman se původně snažil do příprav zapojit i Poštolkovou, která měla mít známé na Bezpečnosti, ta to však prý později odmítla s tím, že by se pokus nezdařil, i kdyby s letadlem přistáli přímo u nemocnice.¹⁶⁾

Navečer 5. července měly přípravy k akci finišovat. Soukup telefonicky pozval Grosmana na večer na schůzku do vinárny „U Kupců“ poblíž divadla ABC ve Štěpánské

ulici. Ten netušil, že Soukup byl zatčen již před několika hodinami¹⁷⁾ a dobrovolně vlezl do pasti. Zbraně nechal v autě a tak ve chvíli, když podával Soukupovi ruku na uvítanou, byl třemi muži, kteří jej doprovázeli, zatčen. Příslušníci Bezpečnosti, kteří ho odváděli, mu nenasadili pouta, pouze ho drželi, při průchodu pasáží se jim proto vyškubl a pokusil se uprchnout. Jeho průvodci se za ním rozeběhli s výkřiky Chyťte zloděje! Paradoxně byl zadržen skupinou Sokolů, kteří ho následně předali zpět policistům. Ti ho převezli na nechvalně proslulou „čtyřku“ v Bartolomějské ulici do sídla StB, kde byl ihned krutě zbit. Vzápětí následovalo zatýkání lidí, kteří s Grosmanem přišli do styku a především těch, kdo se zapojili do příprav únosu, v bytě u Slezky byly nalezeny zbraně, granáty a kouřová bomba.¹⁸⁾ O případu informovaly i sdělovací prostředky.¹⁹⁾

Dne 9. července, kdy byl Drtinovi přiložen nový sádrový obvaz, se před Drtinovým pokojem objevila skupinka mužů v bílých pláštích, kteří prohlásili, že jsou sokolská brigáda a odmítli se legitimovat. Teprve po přísném napomenutí jeden ukázal průkaz ministerstva vnitra a prohlásil, že přišli posílit ostrahu.²⁰⁾ Přední odborník na období komunistického režimu Karel Kaplan předpokládá, že šlo o kontrolu hlídky,²¹⁾ vzhledem k výše uvedeným skutečnostem je možné, že šlo o reakci na nevydařený pokus o únos. Dokazovalo by to také to, že v určitých složkách vedení Bezpečnosti nebylo důvěřováno Drtinově ostraze. Již 15. července zaslala Oblastní úřadovna StB v Praze zprávu, že se podařilo dosáhnout souhlasu lékařů s převozem Drtiny do vězeňské nemocnice a připomínala, že by to bylo vhodné vzhledem k možnosti dalšího pokusu o únos.²²⁾

Zde je třeba zamyslet se nad tím, do jaké míry byl plán únosu Prokopa Drtiny reálný. Grosman u výsledku na StB uvedl, že již před zatčením začal pochybovat o proveditelnosti celé akce.²³⁾ Po r. 1989 však prohlásil, že vše bylo

Slánské letiště na přelomu 40. a 50. let (Sbírka Antonína Bosáka)

Masarykův lid

připraveno a k jeho zatčení mělo dojít dvě hodiny před počátkem akce.²⁴⁾ Vezmeme-li v úvahu, že Drtina byl v té době v sádrovém krunýři upoután na lůžko a ani Státní bezpečnosti se nepodařilo získat od lékařů povolení k jeho převozu, jeví se jako problematická již možnost jeho únosu z nemocnice. Potom by ho ještě museli vyvézt z Prahy a převést na slánské letiště.

Letoun DC-3 Dakota, kterým měl být Drtina unesen, létal po válce také v Československu u Československých aerolinií, armády a Bezpečnostního letectva (Zdroj: NTM)

Zdejší letiště bylo vybráno pro jeho blízkost u Prahy, leželo ještě před Slaným poblíž příjezdové silnice z hlavního města. Ve městě se nacházela stanice SNB (oddíl StB tu vznikl až v roce 1950), z vojenských jednotek zde sídlil dělostřelecký pluk 207, kasárna však ležela až na druhém konci města.²⁵⁾ Na letišti, využívaném před válkou jen příležitostně, po roce 1945 vyrostl hangár, ve kterém byly uzamčeny kluzáky, větroně a lehký dvousedadlový letoun Piper L-4 z přebytků americké armády. Drtina měl být z republiky dopraven letounem DC-3 Dakota, otázkou je, zda by takovýto stroj dokázal na nebezpečné a poměrně nevelké ploše, byť i řízený zkušeným pilotem, úspěšně přistát a poté znovu odletět. Podle dlouholetého člena slánského Aeroklubu Antonína Bosáka i kurátora letecké sbírky Národního technického muzea Michala Plavce by to ovšem za splnění určitých podmínek (množství vezeného paliva, obsazenost, příznivý vítr apod.) možné bylo. Pouze několik týdnů před plánovaným únosem přitom letounem Dakota z letiště ve Kbelích uletěl bývalý velitel čs. obrněné brigády na západní frontě generál Alois Liška.²⁶⁾

Není jasné ani to, jakým způsobem měl být termín únosu Drtiny mezi únosci a Američany domluven. J. Grosman sdělil Františku Vejrovi, že za zajištění letadla pro únos zodpovídal B. Sleza, ten však o svém podílu na celé akci nikdy nepodal svědectví.²⁷⁾ Muselo by jít o předem pevně dohodnutý termín, spiklenci prokazatelně neměli se zahraničím rádiové spojení. Za bezpečnost vzdušného prostoru nad Československem v té době odpovídalo Bezpečnostní letectvo podřízené ministerstvu vnitra. Na pravděpodobné trase

přiletu letounu přitom operovaly letecké hlídky z Českých Budějovic, Karlových Varů a především z nedaleké pražské Ruzyně. Vyzbrojeny byly stíhacími letouny Avia S-99 (Messerschmitt Bf-109G-10/K-4), S-97 (Lavočkin La-7) a S-89 (Supermarine Spitfire LF Mk.IX).²⁸⁾ Ochrana čs. vzdušného prostoru však v té době ještě nebyla plně funkční

a není zdaleka jisté, zda by dokázala úletu zabránit. V podobných situacích v té době Bezpečnostní letectvo zasáhnout nedokázalo.

Otázkou navíc zůstává, co všechno z plánů únosů bylo opravdu reálně připravené a co bylo pouze naplánované, eventuálně zůstávalo spíše zbožným přáním. O tom, jaká úskalí s sebou nesla snaha o útek letadlem, svědčí např. nepodařený pokus Fratiška Hály a Jana Štrámka, kteří měli v březnu 1948 za pomoci pracovníků francouzského velvyslanectví uletět z polního letiště u Rakovníka.²⁹⁾ Navíc není jisté, co StB o únosu věděla předem. Vzhledem k reakcím, které v aparátu Bezpečnosti následovaly, se však zdá, že o plánu informována nebyla.

Jaké byly další osudy protagonistů tohoto příběhu? Jaroslavu Grosmanovi komunistický prokurátor Karel Vaš navrhl trest smrti, nakonec byl v červnu 1949 odsouzen za zločin přípravy úkladů o republiku a vojenské zrady Státním soudem k 20 letům odnětí svobody,³⁰⁾ prošel vězením v Plzni–Borech, Ilavou, Valdicemi i uranovými „lágry“ v Os-

trově u Karlových Varů a Příbrami. Podmínečně propuštěn byl až v dubnu 1963 po uplynutí dvou třetin trestu, poté pracoval jako údržbář, opravář a traktorista v JZD Roztoky, v roce 1968 působil v obci jako vedoucí dokumentační komise K-231, za normalizace podporoval chartisty. Až do roku 1989 žil pod dohledem Státní bezpečnosti, děti nesměly studovat, při různých výročích byl preventivně zatýkán, od roku 1968 do roku 1988 na něj StB vedla pozorovací a signální svazek jako na osobu nepřátelskou režimu.³¹⁾ V roce 2008 mu byl prezidentem Václavem Klausem udělen Řád T. G. Masaryka III. třídy.

Miloslav Soukup byl červnu 1949 ve stejném procesu za stejná provinění odsouzen také k 20 letům vězení, trest si odpykával v uranovém táboře Vikmanov, odkud se mu již v září téhož roku podařilo se spoluvězněm uprchnout, dostali se do Německa a do Československa se vrátil až po roce 1989. Vojtěch Tošner byl v září 1948 vojenským soudem za nepřekážení trestných podniků odsouzen k čtyřletému nepodmíněnému trestu, spolu s ním byl souzen i Oldřich Zub, který měl za zločin vojenské zrady strávit ve vězení 15 let. Po odvolání byl Tošnerovi trest zmírněn na tři roky a Zubovi na dvanáct let odnětí svobody. Marie Poštolková si za neohlášení trestných činů odseděla ve vězení jeden rok. Pouze Bohumila Slezu se Státní bezpečnosti nepodařilo dopadnout, zřejmě byl včas varován a uprchl do západního Německa.

Na Prokopa Drtinu bylo 18. března 1948 podáno předběžné trestní oznámení pro podezření ze zločinu zneužití úřední moci v případě tzv. krčmaňské aféry, kterou měl

Masarykův lid

zneužít proti funkcionářům KSČ a ke kompromitaci komunistické strany.³²⁾ Ač stále v nemocnici ocitl se tak formálně v soudní vazbě. Do zvláštního oddělení vězeňské nemocnice na Pankráci byl nakonec Drtina stále v sádrovém krupiční převezzen až 9. srpna po úspěšném útěku Petra Zenkla (ač byl pod policejním dohledem).³³⁾ V létě 1949 Drtinu přestěhovali do nechvalně proslulého „Domečku“ na Hradčanech, když ho odtud v červnu následujícího roku odváželi do vězení v Ruzyni, byl stále ještě nepohyblivý na nosítkách.³⁴⁾ Měl s ním být uspořádán velký politický proces, který měl prokázat přípravu puče nekomunistickými stranami a tím napomoci legalizovat převzetí moci komunisty. Bývalý ministr spravedlnosti se však k žádné trestné činnosti nedoznal a vyšetřování se táhlo, až v prosinci 1953 byl odsouzen ke ztrátě svobody v délce patnácti let.³⁵⁾ O tom, že měl být v roce 1948 unesen za hranice, se nikdy nedozvěděl.

Podle dostupných informací se zdá, že technicky by pokus o únos byl proveditelný, byť s velkými obtížemi. Kdyby se podařil, jednalo by se nesporně o husarský kousek. Již v té době komunističtí „znalci“ prohlašovali: „Jest nepochybné, že uskutečnění útěku Dra. Drtiny do zahraničí znamenalo by podstatné posílení čsl. reakce, neboť nelze pochybovat o tom, že jmenovaný by byl opět použit zejména jako rozhlasový komentátor anglické rozhlasové stanice BBC, s kterou měl velmi blízké styky již v době druhé světové války...“³⁶⁾ Stejný pohled na věc mají také dnešní historikové, autor obsáhlé biografie o tomto významném národněsocialistickém politikovi Ondřej Koutek píše, že pokud by se únos zdařil, výrazně by to ovlivnilo dějiny poúnorového exilu. Drtina podle něj pro mnoho lidí symbolizoval boj za spravedlnost proti komunistickému bezpráví a díky tomu by se pravděpodobně stal určitým sjednocujícím a vůdčím prvkem poúnorového exilu.³⁷⁾ Pokus o únos jednoho z prominentních nekomunistických politiků tak zůstává zajímavou, byť málo známou a nedostatečně doloženou kapitolou z dějin protikomunistického odboje.

Milan Bárta

- 1) KOUTEK, Ondřej: Prokop Drtina: osud československého demokrata. ÚSTR – Vyšehrad, Praha 2011, s. 238-239.
- 2) Více o střežení politických prominentů nekomunistických stran viz DVOŘÁKOVÁ, Zora: Politikové na útěku. Osudy změněné 25. únorem 1948. Epocha, Praha 2004, s. 9-14.
- 3) Pokyn k policejní ostraze Drtiny byl vydán 13. března 1948 s odůvodněním, že je třeba zamezit pokusu o útěk a je také nutné kontrolovat jeho návštěvy. Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), f. Ústředna Státní bezpečnosti (dále jen 305), sign. 305-367-2, Úřední záznam, 13. 3. 1948.
- 4) Tamtéž, Věc: Poznatky při střežení býv. ministra Drtiny – hlášení, 20. 4. 1948.
- 5) Tamtéž, Střežené osoby – zpráva Oblastní úřadovny StB v Praze, 21. 5. 1948.
- 6) K osobě Jaroslava Grosmana existuje několik studií (DRDA, Adam – KROUPA, Mikuláš: Kruté století. Kapitoly z rozhlasového pořadu Příběhy 20. století. Radioservis, Praha 2008, s. 27-33; stejný text doplněný fotografiemi byl pod názvem Grosmanův život zveřejněn v časopise Reflex, 26. 6. 2008, s.

26-33; VEJR, František: Za co, soudruzi, za co? Osudy bojovníků III. odboje a obětí totality z Roztok a Kruhu u Jilemnice. František Vejr, Roztoky u Jilemnice 2012, s. 35-70) a po roce 1989 s ním bylo natočeno několik rozhovorů, v nichž se k pokusu o Drtinův útěk vyjadřoval, bohužel o možnosti útěku ze slánského letiště se zmiňoval pouze okrajově.

- 7) Counter Intelligence Corps (CIC) – americká protišpiónážní služba založená v prosinci 1941. Po druhé světové válce se zaměřila na země sovětského bloku, mj. pomáhala vyhledávat a školit agenty, kteří plnili zpravodajské úkoly ve východní Evropě, v Československu se pro ně vžil označení agentichodci.
- 8) Miloslav Soukup byl bezprostředně poté zadržen čs. Bezpečností a vyslýchán, po měsíci byl propuštěn.
- 9) ABS, f. Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky 1945-1954 (dále jen 302), sign. 302-385-10, Protokol sepsaný dnešního dne u zdejší úřadovny s Jaroslavem Grossmanem, 14. 7. 1948.
- 10) ABS, f. Vyšetřovací spisy, sign. V-5557 MV – Podsvazek, Úřední zpráva, 20. 8. 1948.
- 11) Viz dokument reportéra Adama Drdy o osudu Jaroslava Grosmana z cyklu Příběhy 20. století vysílaný 10. 1. 2010 na Rádiu Česko, viz http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=&query=&from=2010&to=2011&porad=3108x_P%C5%99%C3%ADb%C4%9Bhy+20.+stolet%C3%AD&offset=340 (stav k 29. 10. 2013).
- 12) ABS, f. Vyšetřovací spisy, sign. V-5557 MV, Protokol sepsaný dnešního dne u zdejší úřadovny s Jaroslavem Grosmanem, 2. 8. 1948.
- 13) ABS, f. Vyšetřovací spisy, sign. V-5557 MV, Jaroslav Grosman a spol., trestné činy podle zák. 50/23 Sb. – trestní oznámení, 1. 8. 1948.
- 14) Slet proběhl ve dnech 19. až 27. června 1948, účastnilo se ho více než půl milionu cvičenců, které shlédlo na dva miliony diváků.
- 15) ABS, f. 305, sign. 305-367-2, Dálnopis, 18. 6. 1948.
- 16) ABS, f. Vyšetřovací spisy, sign. V-5557 MV, Protokol sepsaný dnešního dne u zdejší úřadovny s Jaroslavem Grosmanem, 2. 8. 1948.
- 17) Zatčení Soukupa za pomoci jednoho z tajných spolupracovníků StB popisuje František Vejr ve své knize na s. 61-62. Autor také naznačuje, že sám Soukup s Bezpečností pravděpodobně spolupracoval již od svého prvního zadržení v květnu 1948.
- 18) Někteří z emigrantů, nesprávně informovaní o událostech, považovali pokus o únos za provokaci StB, která měla proti vůli lékařů vést k převezení Drtiny z nemocnice do vazby na Pankrác. Viz ČELOVSKÝ, Bořivoj: „Emigranti“. Dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948. Tilia, Šenov u Ostravy 1998, s. 40, 97-98.
- 19) Rudé právo, 25. září 1948.
- 20) ABS, f. 305, sign. 305-367-2, Střežené osoby – zpráva Oblastní úřadovny StB v Praze, 9. 7. 1948.
- 21) KAPLAN, Karel: Útěky do emigrace 1948. In: Historický obzor, č. 11-12, roč. 10, 1999, s. 274.
- 22) ABS, f. 305, sign. 305-367-2, Dálnopis, věc: Grosman Jaroslav – zpráva, 15. 7. 1948.
- 23) ABS, f. Vyšetřovací spisy, sign. V-5557 MV – Podsvazek, Protokol sepsaný dnešního dne u zdejší úřadovny s Jaroslavem Grossmanem, 14. 7. 1948.
- 24) Viz dokument reportéra Adama Drdy o osudu Jaroslava Grosmana z cyklu Příběhy 20. století vysílaný 10. 1. 2010 na Rádiu Česko, viz http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=&query=&from=2010&to=2011&porad=3108x_P%C5%99%C3%ADb%C4%9Bhy+20.+stolet%C3%AD&offset=340 (stav k 29. 10. 2013).
- 25) Více viz http://vojenstvi.cz/vasedotazy_37.htm (stav k 29. 10. 2013).

Masarykův lid

- 26) K opuštění republiky byly Dakoty (ať již prostřednictvím úletů nebo únosů) použity celkem v osmi případech. Více viz TÝC, Pavel: DC-3 /Dakota/ C-47 a Československo. Svět křidel, Cheb 1999, s. 163-175.
- 27) Tuto informaci autorovi poskytl F. Vejr dne 5. února 2014.
- 28) Více viz FOJTÍK, Jakub: Policejní letadla. Od Četnických leteckých hlídek až k prezidentské letce. Mladá fronta, Praha 2010, s. 53-74.
- 29) DVOŘÁKOVÁ, Zora: Politikové na útěku, s. 92-101.
- 30) Národní archiv (dále jen NA), Osobní spis na jméno Jaroslav Grosman, Rozsudek jménem republiky, 9. 6. 1949.
- 31) ABS, Signální svazek a. č. 999231 MV.
- 32) ABS, f. 305, sign. 305-367-2, Dr. Prokop Drtina, býv. ministr spravedlnosti – předběžné trestní oznámení, 18. 3. 1948.
- 33) Více viz CAJTHAML, Petr: Odbojová skupina Jaromíra Horáka a útěk dr. Petra Zenkla. In: Securitas Imperii, č. 12, 2005, s. 109-132; DVOŘÁKOVÁ, Zora: Politikové na útěku, s. 192; ZENKL, Petr: Mozaika vzpomínek. Centrum pro československá exilová studia Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 1997, s. 6-9.
- 34) KOUTEK, Ondřej: Prokop Drtina: osud československého demokrata, s. 361.
- 35) KAPLAN, Karel: Útěky do emigrace 1948, s. 274-275; KOUTEK, Ondřej: Prokop Drtina: osud československého demokrata, s. 358-365.
- 36) NA, f. Státní soud, inv. č. Or I 182/48, Posud znalců z oboru vojenského a politického zpravodajství v trestní věci proti Jaroslavu Grossmanovi a spol., 10. 6. 1949.
- 37) KOUTEK, Ondřej: Prokop Drtina: osud československého demokrata, s. 356.

Stat' dr. Marie Neudorflové byla přednesena na kolokviu „Koncipování budoucnosti v Evropě“. Je převzata z časopisu Nazdar! Sokolské souzvučky č. 1 – 2014, který koncipuje Jarina Žitná v tělocvičné jednotě Sokol Liberec I.

NÁRODNÍ A KULTURNÍ ASPEKT PODCEŇOVANOU DIMENZÍ EVROPSKÉHO INTEGRAČNÍHO PROCESU

O deficitu demokracie v Evropské unii bylo napsáno již značné množství literatury. Situace se však nelepší, ale spíše horší. Novým problémem se stává vzrůstající sepětí Unie s mocnými korporacemi, specificky americkými ve formě nové smlouvy o volném trhu (viz T. Spencerová podle New York Times, Přísně tajné. Volný obchod mezi USA a EU. Literární noviny, XXIV, č. 38, 19. 9. 2013, s. 8). Dalším pro demokracii nebezpečným problémem je, že slábnoucí vlády států jsou pod stále se zvyšujícím tlakem nadnárodních korporací a jejich lobbyistů, kteří vnímají společnost převážně jako ekonomické jednotky a jako prostředek ke svým ziskům, a považují duchovnější dimenze společnosti v podstatě za soukromou záležitost jednotlivců (viz Martin Potůček, Stát na šikmé ploše. Literární noviny, XXIV, č. 44, 13. XI, 2013, s. 10-11). Dalším takovým problémem je zřetelný záměr budovat EU jako politickou federaci, v níž kulturní, historická, politická dimenze a integrita jednotlivých národů, zvláště menších, bude velmi oslabena a stále více oslabována (viz Jacques Rupnik, Evropa na rozcestí. Unie podle modelu Kandiskij: dělicí čáry a koncentrické kruhy. Právo, Salon, 29. 8. 2013). Skutečný záměr budování nějaké říše zůstává nevysloven. Zcela zřetelný je však obsažený rozpor mezi hodnotami demokracie na jedné straně a neoliberalismem a globalismem na druhé straně. Již delší dobu je zřejmé, že tato ori-

entace EU nemá potenciál přispět k řešení vážných ekonomických a sociálních problémů jejích členů, zvláště slabších, spíše naopak. Důsledky tohoto směru budou dále oslabovat střední třídu, na jejíž existenci je závislá úroveň společnosti, rozvoj demokracie i potřebný stupeň sociálního smíru.

K oslabování státu a vlád přispívá také záměrné preferování regionálních zájmů před národními (viz Václav Bělohradský, Pravá příčina krize v sociální demokracii. Právo, 2. 11. 2013), ačkoli k demokracii je potřeba integrovaná společnost, národ či stát. Sociální a kulturní oblasti, včetně škol, přitom zůstávají převážně v rukou národních vlád, které pro umělý nedostatek financí a nedostatečnou orientaci na obecné dobro nejsou schopny zasahovat do problémů způsobem, který by přispíval k rozvoji úrovně lidí, vzdělání a demokracie. Korupce, kriminalita, nestoudné exekuce stoupají, máme předpověď, že do několika let budeme mít v republice čtyři sta tisíc bezdomovců. Tento vývoj musí nutně vést k násilným konfliktům. Ale budou to konflikty vnitřní, EU bude vypadat, že na nich nenese vinu. V tomto kontextu koncept občanské společnosti, která je schopna ovlivňovat politiku ve prospěch většiny, celku a ve prospěch demokracie je iluzí. Její bezmocnost je zesílena i tím, že postrádá hodnoty a ideje, které by ji stmelovaly, které by vytvářely oprávněný pocit sounáležitosti. (Viz Jan Keller, Lesk a

Masarykův lid

bída občanské společnosti. Právo. Salon. 14. 11. 2013, s. 5 a 7.). Nejen v důsledku těchto skutečností se objevují názory, že EU, NATO, euro a západní struktury vůbec jsou v krizi (viz Jacques Rupnik, Na silný hlas Češi slyší. Literární noviny, XXIV, č. 46, 14. 11., 2013, s. s. 4–5.). S tím souvisí i názor řady ekonomů, že pád komunismu a ekonomická expanze Západu do střední Evropy ho zachránila od velké ekonomické krize, která pak přišla s dvacetiletým zpožděním, a to i do střední Evropy.

Pomoc Západu zemím střední Evropy po roce 1989 v podobě stovek poradců a tajných služeb směřovala ne k rozvinutí demokracie, ale k destrukci konkurence schopnosti středoevropských států a k vytváření podmínek pro zahraniční korporace, které šly za ziskem, potřebovaly expandovat a potřebovaly levnou pracovní sílu. Slova nacionalismus v negativním smyslu se skloňovalo ve všech pádech se záměrem podemlít integritu a identitu národů, jejich kolektivní zájmy, jejich sebedůvěru, oslabené již dlouhou existencí komunistického režimu.

Zatím se dál vymýšlí koncepty k potlačování národní identity menších států, v současnosti v zájmu tzv. „konkurence schopnosti“, což je ale ve skutečnosti v zájmu zahraničních korporací a globalizace. Například organizace Fontes Rerum (Družstvo pro ekonomická, politická a sociální studia) organizovala veřejné sezení 29. 5. 2013 na Novotného Láve v Praze s názvem: Národní obrození a jeho dopad na současnou ČR a její konkurenceschopnost v globalizovaném světě. Jádrem argumentů pro zbytečnost lpění na jazykových a kulturních důsledcích českého národního obrození byl nebezpečný argument, že opuštění tohoto dědictví bude v zájmu konkurenceschopnosti České republiky. Z toho důvodu zazněl požadavek, aby se děti od mateřské školy učily angličtinu i němčinu, samozřejmě na úkor češtiny a ostatního vzdělání. Ve většině případů by se vychovávala z většiny českých lidí služebná, kulturně a vzdělanostně zanedbaná vrstva, nejhůře placená, sloužící cizím zájmům. Otázka kvality lidí a společnosti, jejich úrovně se v tomto kontextu neřeší. (Problémem se také částečně zabývá Martin Potůček, viz výše).

Nadějně je nedávné teoretické poznání či přiznání EU, že její zatím velmi uniformní aplikace politiky na země s rozdílnou úrovní a kulturou má zcela jiné výsledky, než čekala, příliš často neblahé a kontroverzní, což se v kontextu problémů se sjednocováním projevuje jako daleko důležitější faktor, než je zatím EU schopná si přiznat. Až dojde k pochopení, že historie, identita a integrita národů, jejich kultura zůstává nezastupitelná pro jejich celkovou úroveň, a tím i pro demokracii, může být na řešení rozumnými kompromisy pozdě, může zatím dojít ke konfliktům, možná i násilným. Vzhledem k tomu, že koncept EU je převážně ekonomický, konflikty se dokonce mohou stát zdrojem zisků pro ekonomickou elitu Západu či nadnárodních korporací. Situace je podmíněna i skutečností, že znalosti a respekt úředníků EU pro historii a podmínky zvláště menších národů jsou naprosto nedostatečné.

Oficiálně prohlašované cíle EU se původně týkaly hlavně demokracie, prosperity a sociální oblasti v kontextu tržní ekonomiky, která byla po dvě desetiletí předkládána jako nejdůležitější garant této orientace. Vážný problém se ale objevil již od 80. let v podobě důrazu na deregulace a privatizování téměř všeho. Pokud by EU kladla orientaci na demokracii na první místo, a nezaměňovala demokracii s neoliberalismem, musela by již dávno dospět k poznání, že kultura, národní identita a integrita společnosti, znalost historie, vyžadují hluboký respekt neboť jsou nezasutitelné pro úroveň lidí i pro rozvíjení demokracie.

Tyto dimenze ve specifických podobách vyrůstaly po staletí z historie, podmínek a možností jednotlivých národů, většinou s výsledky uspokojivými a nadějnými. Na rozdíl od toho, co se velmi nepřesně nazývá „vyspělé demokracie Západu“, menší středoevropské národy, ne vlastní vinou, neměly možnost dozrát občansky, a to ani po roce 1989, kdy byly vrženy do rapidních ekonomických změn a privatizace, které se ukázaly málo přispívající k dobru společnosti. Naopak trvale snižují její kulturní, morální a sociální úroveň. Ani zavedené demokratické instituce nedokázaly stabilizovat tyto národy na demokratických základech v důsledku nedostatku politického vzdělávání a diskuzí o demokracii, nedostatku vlivu veřejnosti na politiku, v důsledku pravděpodobně záměrných mezer v zákonech, které dávaly příliš velkou šanci korupci, zahraničním zájmům a destrukci i poměrně funkční ekonomické základny, doprovázené nesmyslnými restitucemi, zvláště katolické církvi. Neoddělitelnou součástí této situace byla umělá tvorba zbohatlé ekonomické vrstvy, která necítí žádnou sounáležitost se společností ani zodpovědnost za její úroveň, naopak cítí se spíše součástí politicky a ekonomicky privilegované „elity“. (Metody odcizování elit a akulturizace byly bohatě a úspěšně užívané již v koloniích.) To vše se souhlasem a přispěním Západu, bez odporu EU. Tato konstelace sil nevytváří příznivé podmínky pro rozvíjení funkční demokracie států ani EU. Pokud se EU rozpadne, zůstane tu střední Evropa ovládaná Německem, což vytvoří daleko více podmínky pro korporativní autoritativní systém, případně pro nedemokratický federalismus nerovných členů, než podmínky pro demokracii.

V tomto kontextu je velmi důležitá otázka, co z historických a kulturních tradic jednotlivých středoevropských národů bylo relevantní k úspěšnějšímu rozvinutí demokracie po roce 1989, co z cenných zbytků historické kontinuity je ohrožováno v zájmu volného trhu a tzv. „konkurenceschopnosti“, a co je třeba v této situaci nejvíce bránit.

Zdůrazňuji, že demokracie se svými institucemi a s možností obecné účasti dospělých v politice, je stále ještě na Západě obecně uznávaná jako systém schopný reagovat efektivněji na problémy společnosti v zájmu úrovně většiny, než systémy jiné. Samozřejmě za předpokladu obecně sdílených humanitních a demokratických hodnot, které musí být součástí výchovy, vzdělání a patřičných

Masarykův lid

relevantních zákonů (včetně efektivní prevence korupce), aby ekonomika sloužila společnosti a ne společnost ekonomice a soukromým zájmům privilegovaných. Humanitní hodnoty musí být sdílené i mocenskou politickou a ekonomickou vrstvou. V našem případě to znamená přinejmenším návrat k filozofickým základům naší moderní demokratizační existence, tak, jak byla rozvíjena od konce 18. století až po T. G. Masaryka.

Přirozeným předpokladem demokratické orientace je existence hlouběji integrované komunity s historicky a kulturně zakořeněnou identitou a pocitem sounáležitosti, vzájemné důvěry a zodpovědnosti, v níž je možná smysluplná debata o společných potřebách a zájmech, důraz na vzdělání, spravedlnost, spolupráci, sociální spravedlnost a humanitní hodnoty obecně, neboť mají potenciál lidi spojovat, na rozdíl od hodnot neoliberálních a globalizačních. Velmi důležitým zdrojem pocitu sounáležitosti je kromě vyspělého jazyka, hodnotná kultura a znalost vlastní historie, zvláště pozitivní, v civilizačním kontextu. Takovou komunitou je stále ještě entita národa, případně stát. Obojí je současným umělým vývojem brutálně nabouráváno, společnost atomizována, a jako demokracie se nám předkládá hlavně tržní ekonomika, práva jednotlivce a důraz na menšiny a téměř bezbřehá svoboda. Tyto hodnoty spolu s podceňováním kulturní, historické a mravní dimenze (včetně politiky a ekonomiky) a s absencí důrazu na spravedlnost, zvláště sociální, společnost spíše atomizují a jsou tak málo kompatibilní s demokratickými hodnotami. Touto kombinací hodnot je veřejnost udržována v politicky a mravně pubertálním stavu, neschopná efektivní účasti v politice.

Již Masaryk, který byl velmi osvíceným demokratem, upozorňoval, že demokracie, usilující o úroveň všech a o spravedlnost, není přirozeným systémem, že vyžaduje vědomé úsilí, zvláště inteligence a politiků, a vědomou výchovu k demokratickým hodnotám. Primární zodpovědnost za úroveň společnosti v tomto smyslu patří dlouhodobému působení intelektuální elity. Přirozenější bylo to, co nazýval aristokratismem, tj. úsilím o privilegia na úkor ostatních, většiny, slabších, kteří pak slouží hlavně jako levná pracovní síla privilegované menšiny. Stavovsky organizovaná společnost se stává opět nebezpečím.

Unikátním příkladem rozvíjení podmínek vhodných pro rozvíjení kulturní, ale i politické a sociální demokratizace, je filozofie a charakter českého národního obrození a pokračování jeho důležitých aspektů po celé 19. století a po roce 1918. Většina nepočtené a často pronásledované české inteligence se plně ztotožnila s osudem a potřebami zuboženého českého národa. Stavěla na osvětských hodnotách, znalosti české reformace a na přesvědčení, že pozitivní potenciál českého národa byl zrovna tak hodnotný jako svobodnější národů a že cílenou prací a společným úsilím bylo možné ho navrátit k plnohodnotnému, důstojnému životu. Humanitní filozofie, spojená se základními křesťanskými principy, zvláště křesťanskou láskou k bližnímu, kterou církev dávno

opustila, se stala podstatnou součástí kulturní činnosti – literární, umělecké, vzdělávací, dokonce i vědecké. Proces to byl velmi obtížný a náročný v rámci rakouské říše, kde katolická církev, většina šlechty a Němců tomuto vývoji nepřála a neuznávala ani princip rovnosti, ani princip spravedlnosti.

Záslouhou F. Palackého i Masaryka se znalost historie, zvláště reformační, stala pro českou inteligenci silným inspiračním zdrojem. Masaryk uváděl českou reformaci do kontextu kulturně demokratizačního úsilí, studoval a obdivoval české národní obrození a jeho filozofii, důraz na kulturu jako prostředek k úrovni jednotlivců i celého národa. S obavami sledoval málo úspěšné úsilí českých politiků o větší samostatnost českých zemí, v němž tato tradice nebyla dostatečně rozvíjena. Masaryk zůstával politicky nepochopen, když ještě v 90. letech 19. století trval na tradici úsilí o vnitřní sílu českého národa, včetně politického vzdělávání, aby byl připraven na příležitost k větší samostatnosti a plnějšímu národnímu, kulturnímu a politickému životu. Nikdy nepochyboval, že tato příležitost přijde.

Inspirován západním konceptem filozofie dějin, sledujícím v historii úsilí o nápravu věcí veřejných, o celkový pokrok, Masaryk vytvořil ve své práci Česká otázka filozofii českých dějin, brzy nazvanou českou filozofií, (F. X. Šalda). V ní kontinuita úsilí české reformace a českého obrození o úroveň národa hrála zásadní roli. Masaryk ukazoval, jak soustředění se vzdělané elity na práci pro úroveň většiny přinášela dlouhodobé cenné výsledky. Nad mocenskou rakouskou elitou zlomil hůl již řadu let před 1. světovou válkou. Masaryk oceňoval Palackého kulturně-politický program do takové míry, že se stal součástí jeho exilového úsilí o demokratické samostatné Československo.

Příběh českého obrození a příběh demokratizace národů západní Evropy, existence československé demokracie mezi válkami, jasně vypovídá o tom, že entita národa, jeho kultura, tradice, úsilí o svou úroveň, kontinuita tohoto úsilí, jsou velmi relevantní v úsilí o politickou demokracii. Ta nikdy nemůže uspět bez určité kulturní, politické a mravní úrovně společnosti, bez potřebného stupně integrace, kterou může poskytnout jen kulturní vývoj s důrazem na humanitní a demokratické hodnoty. Další podmínkou pro rozvíjení demokracie je, aby silnější státy, národy, korporace, finanční instituce, nevyužívaly slabší národy ke svým v podstatě nelegitimním zájmům. Menší národy a státy potřebují svobodu, spolupráci a respekt, aby se mohly rozvíjet ke svému pozitivnímu potenciálu ve všech důležitých oblastech své existence – kulturní, mravní, ekonomické, a ve vzdělání. Jen na tomto základě je možné obecněji usilovat o politickou demokracii, samozřejmě s vědomím, že situace každého národa, každého státu je odlišná a že tyto odlišnosti nemohou být ignorovány ani zneužívány.

Marie Neudorfllová

V březnu 2013 zemřel Rudolf Battěk. Protože někteří členové Klubu dr. Milady Horákové se s ním dobře znali, uvítali jsme vzpomínku na něho, kterou napsal náš čtenář Stanislav Matouš z Jablonce nad Nisou. Někteří členové Klubu byli s Rudolfem Battěkem v kontaktu už v roce 1968, když se angažoval v KANu, jiní s ním spolupracovali po roce 1994 v Evropském hnutí v ČR

VZPOMÍNKA NA RUDOLFA BATTĚKA

V neděli 17. března 2013 zemřel po těžké nemoci můj přítel Ruda Battěk. Byl signatářem a mluvčím Charty 77 a nejdéle trestaným odpůrcem komunistického normalizačního režimu v letech 1969 až 1989. V komunistických žalářích si odseděl, mnohdy za velkého utrpení, více než 9 let.

Kdo byl Ruda Battěk? Narodil se české rodině v Bratislavě v roce 1924. Po vzniku Slovenského štátu v roce 1939 je rodina nucena se odstěhovat do Prahy.

V roce 1943 se vyučil strojním zámečníkem v ČKD Praha. Koncem války opouští zaměstnání a odchází do Je-
van u Prahy, kde se zapojuje do protinacistického odboje.

V roce 1950 se oženil s kolegyní ze studií Dagmar Brzickou.

V roce 1958 se veřejně odmítá zúčastnit komunistických nesvobodných parlamentních voleb. Následuje postih v zaměstnání. V roce 1962 odchází pracovat jako zámečník – údržbář do SONP Kladno, kde přitom začíná soukromě provádět sociologický výzkum malých pracovních skupin.

V březnu 1968 spoluzakládá Klub angažovaných nestranníků (KAN). Je kooptován do tehdejší České národní rady.

V květnu 1969 píše otevřený dopis poslancům ČNR a požaduje veřejnou rozpravu o politické situaci v zemi po okupaci sovětskými vojsky a převzetí moci Gustavem Husákem. V září ve stejném roce posílá další otevřený dopis poslancům s peticí Deset bodů, pod kterou se podepsal Václav Havel, Ludvík Vaculík a další. Za to je zbaven poslanecké imunity, zatčen a obviněn z podvracení republiky.

V roce 1970 je po třináctiměsíční vazbě propuštěn bez soudu a také vyhozen ze zaměstnání a nachází si místo vrát-
ného.

1971, je opět zatčen, tentokrát za organizování celostátní letákové akce před parlamentními volbami.

V roce 1972 byl odsouzen na tři a půl roku za podvracení republiky. Po propuštění z vězení v Litoměřicích pracuje jako čistič výloh.

1976, podepisuje jako jeden z prvních Chartu 77.

V průběhu roku 1978 společně zakládá Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) a Hnutí nezávislých socialistů, které navazuje kontakt se západoevropskými politiky, hlavně se sociálními demokraty.

V roce 1979 je znovu zadržen pro převážení samizdatového sborníku „O svobodě a moci“ a na nátlak StB musí být propuštěn také z místa umývače výloh.

1980, stává se mluvčím Charty 77 a je znovu zatčen a neoprávněně obviněn pro napadení veřejného činitele a zároveň z podvracení republiky.

V červenci 1981 je odsouzen na sedm a půl roku do vězení, ale Nejvyšší soud mu snižuje trest na pět a půl roku.

1985, je koncem roku propuštěn z věznice v Ostravě.

1988, spoluzakládá Hnutí za občanskou svobodu (HOS), patří k autorům manifestu „Demokracií pro všechny“. Řeční na první povolené veřejné manifestaci opozice na Škroupově náměstí v Praze 3 vedle Václava Havla a dalších.

19. listopadu 1989 se účastní založení Občanského fóra (OF) v Činoherním klubu a patří k autorům jeho základního prohlášení.

V březnu 1990 se neúspěšně uchází o post předsedy sociální demokracie na jejím obnovovacím sjezdu v pražském hotelu Pyramida. Na tuto funkci ho kandidovala exilová autentická sociální demokracie v čele s Karlem Hrubým, Václavem Holubem, Jiřím Loewym a dalšími. Stranu však ovládli protivníci exilové sociální demokracie vedení Radomírem Lužou, Jiřím Horákem a Přemyslem Janýrem, kteří za pomoci reformních a ještě nedávných polepšených komunistů získali většinu a předsedou byl zvolen těsně Jiří Horák.

V červenci 1990 byl Rudolf Battěk ze sociální demokracie vyloučen, a to z postu místopředsedy, údajně za jeho prohlášení, že tato strana je neautentická. V parlamentních volbách v červnu téhož roku utrpěla ČSSD svůj největší debakl v dějinách, neboť dostala od voličů celostátně pouhých 4,9% hlasů, čímž se do parlamentu nedostala.

1990, je zvolen poslancem Federálního shromáždění a zároveň předsedou Sněmovny lidu za OF.

1991, v této funkci při hlasování prosazuje tzv. Lustrační zákon, platný do dnešní doby.

Masarykův lid

V roce 1992 odchází z parlamentní funkce a působí jako politický publicista. Ve stejném roce zakládá Asociaci sociálních demokratů, jako opozici vůči Lidovému domu.

1994, je zvolen předsedou Evropského hnutí v České republice.

Rudu Battěka jsem poprvé spatřil na pražském shromáždění Klubu angažovaných nestraníků (KAN) na jaře 1968, kterého jsem se zúčastnil, krátce po jeho vzniku v Jablonci nad Nisou.

Osobně jsme se seznámili až v Asociaci sociálních demokratů (ASD), kde se sešli ti, kteří byli vyloučeni z neautentické sociální demokracie, sídlící v Lidovém domě.

V roce 2001 vydává R. Battěk dílko formátu A5 „Rozpočítávání dnů a nocí“, psané formou volného verše, o sobě, o světě, o životě a jeho smyslu a posílané z vězení v první polovině osmdesátých let. V roce 2002 vydává téměř třísetstránkovou knihu dopisů z vězení „Jako červenéj karkulák“. Jde o dopisy manželce Dáše a dětem, psané postupně z vězení Ruzyně I, (7. 10. 1969 – 18. 10. 1970), Ruzyně II, (30. 11. 1970 – 17. 10. 1972), Plzeň-Bory (23. 10. 1972 – 9. 9. 1973), Litoměřice (10. 9. 1973 – 21. 4.

1974), Ruzyně a Pankrác (18. 7. 1980 – 21. 9. 1981), Opava (20. 10. 1981 – 30. 1. 1984), Ostrava (20. 2. 1984 – 15. 9. 1985). Ruda prošel v letech 1969 až 1989 šesti věznicemi a jeho více než 200 dopisů odráží bohatou zkušenost, ale nemohl v nich s ohledem na cenzuru zachytit všechno, co prožíval.

Součástí díla jsou také dokumenty, jako Otevřený dopis poslancům ČNR (15. 9. 1969), Petice 10 bodů Federálnímu shromáždění (15. 9. 1969), dále texty obžalob a rozsudků vydané komunistickými soudy proti R. Battěkovi a mnoha dalším odpůrcům kolaborantského normalizačního režimu.

Rudu jsem navštívil několikrát v jeho karlínském bytě, ještě za života jeho manželky Dáši. Krátce po její smrti se Rudolf odstěhoval k synovi do Kunratic u Prahy, kde také po delší těžké nemoci zemřel.

Pro doplnění svých vzpomínek děkuji Jaroslavu Mezníkovi, Albertu Černému a mnoha dalším členům ASD, se kterými jsem se scházel za Rudova předsednictví v Malostranské besedě. Čest jeho památce!

Stanislav Matouš

Náš přispěvatel prof. Zdeněk Vášek, který dlouhodobě věnuje pozornost českým menšinám v zahraničí, zpracoval pro toto číslo Masarykova lidu stať o české menšině v rumunském Banátu, ve které zachycuje málo známé skutečnosti.

ČESKÁ MENŠINA V RUMUNSKÉM BANÁTU

Ulice v Gerniku, foto Viktor Čížek, 2013

Masarykův lid

Kostel v Gerniku, foto Viktor Čížek, 2013

Odchody z Čech do Banátu

Do Banátu – jihozápadní oblasti dnešního rumunského státu – se Češi (ale i čeští Němci) začali stěhovat ve dvacátých letech 19. století. Jednalo se o zemědělce a řemeslníky, kteří kraj osídlovali s celými rodinami – lákáni přísliby nejruznějších úlev a možností levnějšího nákupu půdy.

Během vytlačování Osmanské říše z Balkánu připadly tehdy jižní a jihozápadní oblasti dnešního Rumunska habsburské říši (1718) a tehdejší Banát se stal pohraničním územím, kde byly budovány vojenské posádky.

Po odchodu tureckých vojsk byl tento kraj téměř vylištěn, a proto byl postupně kolonizován osadníky, kteří přicházeli především z přelidněných německých zemí tehdejší Svaté říše římské.

Jako jedna z posledních byla kolonizována i hornatá oblast mezi Dunajem a řekou Nerou, což bylo neobydlené a nehostinné místo, které bylo osídlováno Čechy a českými Němci ze západních a jihozápadních Čech. Kolonizace se ujal obchodník se dřevem Magyarly, který za pomoci nejruznějších slibů lákal nové osadníky do Banátu.

V roce 1823 – tedy před 190 lety – se tak první skupiny osídlenců z Klatovska, Plzeňska a Chodska vydaly na své shromaždiště v Budějovicích. Odtud putovaly do Vídně a poté až do Banátu – daleko od ostatních vesnic. Osadníkům byl přísliben dobrý výdělek v lese, bezplatné poskytování dřeva na stavbu domů a svobodné obdělávání půdy, kdy zisk

měl být zajišťován odběrem potravin vojenskými hraničními útvary.

Skutečnost, se kterou se čeští přistěhovalci po příchodu setkali, však byla zcela jiná, než jakou jim slibovali Magyarliho náboráři v Čechách. Místní pole si osadníci teprve museli vydobýt těžkou prací z neprostupného lesa a teprve poté mohli začít s obděláváním půdy nevalné kvality.

Několik prvních skupin přistěhovalců (52 rodin) usídlil Magyarly v lokalitě, která se nazývala Elisabetfelda (Svatá Alžběta). Tato osada ale z důvodu nedostatku vody zanikla již roku 1847.

Dalších 28 přistěhovaleckých rodin, které do oblasti dorazily roku 1825, se usídlilo východním směrem od Elisabetfeldy a nazvalo svou osadu Svatá Helena.

Druhá vlna českých kolonistů, přicházející do Banátu v letech 1827 – 1828, již byla organizována rakouskými vojenskými úřady. V této době byly založeny podle vojenských strategických plánů další české vesnice: Bigăr (Bígr), Eibenthal, Ravensca (Rovensko), Șumița (Šumice), největší česká vesnice Gârnic (Gernik) a také vesnice Frauenwiese (Frauvízn, Poiana Muierii) – ta však v 60. letech 19. století zanikla.

Roku 1830 v této části Banátu žilo již 3 800 přistěhovalců z Čech (českého i německého původu), pro které se ujal označení *Pémové*. Tento výraz pochází z německého slova *Böhm*, jež označovalo obyvatele Čech bez ohledu na národnost. Místní lidé tak pojmenovávali etnické Čechy i české Němce, kteří se usadili severněji od českých

Masarykův lid

osad a založili obce Wolfswiese, Weidenthal, Weidenheim a Lindenfeld.

Těžké začátky po příchodu jedné české přistěhovalecké vlny do Banátu takto popisuje například publikace Jindřicha Slögla „*Dějiny českých osad v rumunském Banátě*“, která byla vydána roku 1926 v Temešváru:

„Čeští přistěhovalci byli přivedeni na površí Poiana Alibegului a tam, v hustém, velikém pralese se jim řeklo, aby si každý vyhlédl vhodné místo a započal s kácením lesů.

Kromě těchto kolonizačních vln přicházeli na dnešní rumunská území Češi také individuálně, a to od poloviny devatenáctého až do počátku století dvacátého. Většinou zůstávali ve velkých městech – v Bukurešti, v Ploiešti, v Kluži, v Temešváru, v Aradu nebo v Brašově.

Byli to především řemeslníci (hlavně obuvníci, krejčí a tkalci), dále pak horníci, ale i hudebníci. Potomci těchto českých přesídlenců se však rychle asimilovali ve většinové rumunské, maďarské nebo německé společnosti.

Posezení českých obyvatel v Gerniku, foto Viktor Čížek, 2013

Nejdříve si postavili hliněné boudy částečně ležící v zemi. Střecha nad zemí byla ze syrových trámů, na které se naházela země a drny. V jedné takovéto boudě bydlelo 5-6 osob, často i více.

Hořce oplakávali své malé chaloupky, které zanechali ve vlasti. Začali však pilně pracovat. Sekání, bouchání, řezání a štípnání se ozývalo ze všech stran, roklín i strání. Teprve večer vše utichlo a všichni se shromáždili u velkých rozdělaných ohňů a jednoduché hubené večeře.

Pomalu se stráně čistily a vysekávaly. ”

Vystěhovalectví v pozdějších letech

Vystěhovalectví do Banátu pokračovalo i ve druhé polovině devatenáctého století. Na padesát českých rodin v roce 1863 osídlilo nejsevernější část Banátu, když opustily Čáslavsko a Přeloučsko.

Na rozdíl od městského prostředí izolovanost horských českých vesnic v Banátu napomáhala k vytváření uzavřených komunit a tím i udržení českého etnického vědomí, které v Banátu existuje dodnes.

Roku 1861 připadl Banát Uherskému království, které bylo součástí habsburské monarchie (s výjimkou území tzv. Vojenské hranice, která zůstala Rakousku až do r. 1873).

Do tehdejších českých škol v Banátu – první česká škola ve vlastním slova smyslu byla vystavěna roku 1848 v Eibenthalu, v ostatních osadách až po roce 1850 – začali být dosazováni maďarští učitelé, čeština byla označena jen za pomocnou řeč a děti byly vyučovány pouze maďarsky. Maďarizace se tak neblaze projevovala nejen na Slovensku, ale i ve vzdáleném Banátu.

Podle sčítání lidu z roku 1890 žilo ve Svaté Heleně 781 obyvatel, v Rovensku 550 a v Bígru 600 – z velké většiny

Masarykův lid

české národnosti. Češi v Banátu tehdy žili v sedmi českých osadách a ve dvaceti smíšených – společně s Němci, Srby a Rumuny. Všechny Čechů v Dolních Uhrách, tedy především v Banátu, bylo roku 1890 napočítáno 8 575.

Po první světové válce

Rozpad Rakouska-Uherska na podzim 1918 výrazně zasáhl do života banátských Čechů. Šest vesnic v župě Krassó-Szörény bylo připojeno k rumunskému státu, kdežto obce v okolí Bele Cerkve se staly součástí Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (od roku 1929 Jugoslávie, dnes samostatné Srbsko). Připojení většiny území Banátu k Rumunskému království bylo tamními Čechy ovšem zprvu vnímáno spíše negativně – důvodem bylo zhoršení již tak obtížných ekonomických podmínek. Pozitivum naopak představovalo navázání politických a diplomatických kontaktů s nově vytvořeným Československem, jež bylo v rámci tzv. Malé dohody spojeneckým státem Rumunska i Jugoslávie a které české menšině poskytovalo především v oblasti školství určitou pomoc.

Sčítání lidu z roku 1928 evidovalo v rumunském Banátu celkem 4 762 Čechy, kteří měli k dispozici 8 českých škol s deseti třídami. Skutečný počet osob českého původu však byl nepochybně výrazně vyšší.

Po vzniku Československa 1918 se objevily také určité snahy – motivovány především sociálně-ekonomickými faktory – vyvolat mezi banátskými Čechy reemigrační akci, která se nakonec realizovala jen ve velmi omezeném rozsahu. V rámci tohoto plánu se přestěhovalo pouze několik rodin z Rumunska na Žitný ostrov na jižním Slovensku.

Po roce 1918 bylo v Banátu obnoveno české vyučování, avšak velkým problémem byl nedostatek českých učitelů, a tak maďarští učitelé byli většinou nahrazováni učiteli ru-

munskými, neboť příchod kvalifikovaných českých pedagogů z ČSR byl rumunskými úřady umožněn až roku 1929.

Druhá světová válka

V době druhé světové války byli rumunští občané české národnosti povolováni do rumunské královské armády, která v letech 1941–1944 bojovala na straně nacistického Německa, avšak v srpnu roku 1944 – po úspěšném protihitlerovském převratu v Bukurešti – se postavila proti svému dosavadnímu německému spojenci. Rumunské jednotky tak na jaře 1945 pomáhaly osvobozovat i Československo. Byli-li v jejich řadách i nějací Češi, není však zatím známo.

O těžkém údělu banátských Čechů bojujících v rumunské armádě na východní frontě podal například svědectví pamětník Alois Bláha z Gerniku:

“Tři měsíce jsme šli pěšky, vždycky jenom v noci. Ve dne jsme si museli někam zalézt, protože nás bombardovali. V lese jsme měli celou nemocnici. U Stalingradu se ale přetrhla fronta a my jsme museli utíkat zpátky a utíkali jsme na svoji pěst. Tak jsem se dostal znovu do Sevastopolu... Můj kapitán doktor si prostřelil ruku a odletěl letadlem do Německa a mě pak přidělili k jiné armádě, dali mě k minometům. Byl jsem tam jenom tři dny v takové předsunuté hlídce v bunkru. Poprvé jsem viděl, jaká je doopravdy válka. Taky nás to tam zasypalo, granát padl na nás a nemohli jsme se dostat ven. Nakonec nám poslali čtyři vojáky na pomoc a my se protáhli a utekli pryč. A druhý den ráno už jsme přišli do zajetí.”

Banátský Čech Alois Bláha byl poté internován v jednom ze sovětských zajateckých táborů, kde se dočkal konce války i návratu do Rumunska.

Banátští Češi – podobně jako Češi z Kladska – byli v době druhé světové války přinuceni bojovat na straně Velkoněmecké říše. Jejich válečné osudy – a tudíž i válečné

Obchod s českým nápisem v Gerniku (detailní pohled), foto Viktor Čížek, 2013

Masarykův lid

vzpomínky – se proto výrazně liší od vzpomínek příslušníků českých menšin žijících v chorvatské Slavonii či na Volyni, kteří jako partyzáni nebo vojáci naopak bojovali proti německé armádě.

Návraty (částečná poválečná repatriace)

Doba po skončení druhé světové války znamenala pro život české menšiny v Banátu období závažných změn, neboť na základě československo-rumunské dohody z roku 1946 dochází k přesídlení části české populace do ČSR.

V rámci repatriace v letech 1947–1949 se asi jedna třetina českého obyvatelstva (téměř 5 000 osob) přestěhovala z Rumunska zpět do své staré vlasti s cílem osídlit (společně s českými repatrianty z dalších evropských zemí – například z Volyně) především západočeské pohraničí, kde v důsledku odsunu sudetských Němců došlo k drastickému

nám nedali, co nám slíbili, jenomže oni nám řekli, že svým odchodem z Rumunska jsme se zřekli pozemků a všeho a že už zpátky nemůžeme. Tak se chodilo na práci do kaolinky, do Plesné a do Luhů, někteří šli na Ostravsko.“ (Lidé a země, 10/2005)

V průběhu následujících let a desetiletí se však podařilo velké většině českých přesídlenců z Banátu v západních Čechách nakonec zakořenit. Nejznámějším potomkem těchto českých krajanů je nepochybně bývalý kapitán české fotbalové reprezentace a nositel *Zlatého míče* pro nejlepšího fotbalistu Evropy za rok 2003 Pavel Nedvěd, který se narodil 30. srpna 1972 v Chebu.

V dobách socialistického Rumunska

Necelých deset let skončení neúplné repatriace žilo v Rumunsku podle výsledků sčítání lidu z roku 1956 11 821 Čechů (dle deklarované národnosti), avšak pouze 6 196 rumunských státních občanů uvedlo tehdy jako mateřskou řeč češtinu. Při sčítání lidu o deset let později bylo zjištěno 9 978 Čechů podle národnosti a 6 339 podle mateřského jazyka. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 20. století byl počet osob českého původu v Rumunsku odhadován na 8 000, avšak počet uživatelů českého jazyka byl zhruba o třetinu nižší.

Vláda komunistického diktátora N. Ceaucesca, který stál v čele Rumunska v letech 1965–1989, byla totalitní diktaturou, která se kromě masivního využívání mocenských opor režimu, jež představovaly především obávaná tajná policie Securitate i armáda, udržovala u moci také projevy dosud nebyvalého rumunského nacionalismu, a to jak ve vnitrostátních záležitostech (represe vůči téměř dvoumilionové maďarské menšině v Sedmihradsku), tak i směrem navenek vůči tehdejšímu Sovětskému svazu, jehož výsledkem bylo dosti nezá-

vislé postavení Rumunské socialistické republiky v rámci států tehdejšího východního bloku.

Malá – a většině Rumunů asi zcela neznámá – česká menšina v odlehlé a chudé oblasti západního Rumunska však nacionalismem tehdejšího vedení státu příliš postižena nebyla a na školách ve Svaté Heleně, v Bígru, v Gerniku a v Rovensku probíhalo vyučování v českém jazyce. České vyučování však pro nedostatek učitelů zaniklo v Eibenthalu a Šumici.

Občané Rumunska však nebyli jediní, kteří o existenci české menšiny v Banátu nebyli příliš informováni, neboť obdobná situace panovala rovněž i v tehdejší Československu, kde se o banátských Čechách mezi veřejností také příliš nevědělo, neboť zdejší komunistický režim o připomínání nejruznějších českých menšin – žijících většinou v kapitalistických (Rakousko, USA, Argentina) nebo v „problémových“ socialistických státech (Rumunsko, Jugoslávie) – z politických důvodů zájem neměl.

Hospodářské stavení v Gerniku, foto Viktor Čížek, 2013

poklesu obyvatelstva – a tím i „uvolnění“ ubytovacích a pracovních možností.

Návrat do země předků byl ale provázen právními, ekonomickými i společenskými problémy a banátské Češi se navíc v nových domovech setkávali s nedůvěrou, ba i s pohrdáním. *Svaz československých kulturních spolků v Rumunsku* v té době zaslal čs. orgánům několik memorand, v nichž se mimo jiné uvádělo: „Krajané by velmi těžce nesli, aby se při reemigraci na ně pohlíželo jako na méněcenné nebo jako na cizince, jak se již stalo... Jejich zvyky, chování jsou přizpůsobeny okolí, ve kterém dosud žili, a bylo by nutné, aby to bylo bez úsměšku tolerováno a respektováno.“

Podobně vyznívá i vzpomínka již citovaného banátského Čecha Aloise Bláhy, který po návratu ze zajetí se roku 1947 rozhodl s rodinou vystěhovat do Čech. O svých prvních (a dosti trpkých) zážitcích z pobytu na Chebsku uvedl: „Byli jsme asi měsíc v lágru, kam nás přivezli. Tenkrát jsme chtěli zpátky do Rumunska. Nechtěli jsme tady zůstat, protože

Masarykův lid

Situace po roce 1989 a další návraty

Převratné politické změny na podzim a v zimě 1989 ve střední a jihovýchodní Evropě (tedy i v Československu a v Rumunsku) znamenaly pro rumunské Čechy významný předěl – a to jak v kladném, tak i záporném smyslu.

Četné humanitární a vzdělávací aktivity organizované v České republice nejrůznějšími nevládními sdruženími představovaly a stále představují pro místní Čechy výraznou kulturní, materiální a dokonce i zdravotnickou pomoc. Díky podpoře českého státu pak byly například vybudovány silnice mezi jednotlivými vesnicemi a ve Svaté Heleně byla postavena nová budova české školy pro 90 žáků, která byla slavnostně otevřena za přítomnosti tehdejšího předsedy Senátu PČR Petra Pitharta roku 1998.

Avšak zhoršující se ekonomická situace rumunského státu a s ní spojená rostoucí nezaměstnanost v důsledku uzavírání okolních dolů oživily po padesáti letech opět mezi zdejšími Čechy zájem o další reemigraci do vlasti předků.

Po roce 1990 odešly z Rumunska do České republiky stovky Čechů, ať již za prací nebo za účelem trvalého vystěhování. Podle některých odhadů v této souvislosti odešlo z Banátu celkem asi 1 000 Čechů – nejvíce z Gerniku (téměř 300 osob, tj. jedna třetina celé vesnice) a ze Svaté Heleny (asi 200 osob, tj. čtvrtina obyvatel této osady).

Příchod českých repatriantů do ČR v 90. letech však někdy narážel na podobné problémy a předsudky, jako tomu bylo v letech poválečných.

O svých ne vždy pozitivních zkušenostech ve staronové vlasti uvedl přesídlenec z Gerniku Ion Roth pro Mladou frontu Dnes 11. 2. 1999 toto: *“Zpočátku jsem nechápal, proč mi na ubytovně dávají do pokoje romské spolubydlící. Mám rumunské jméno a v pase napsáno Rom, což znamená rumunské občanství. Zatím neumím spisovnou češtinu, mluvím staročešsky, gernickým nářečím. Stává se, že nás někteří Češi míchají s opravdovými Rumuny, Romy, Ukrajinci a jinými přistěhovalci a dívají se na nás s odstupem. Ale já se cítím jako Čech, má předkové kdysi přišli z Čech a já se tam teď vrátil.”*

Počet českých obyvatel v šesti původních českých vesnicích jižního Banátu tak dnes činí asi jen 2 300–2 400 osob, avšak Češi v každé z nich tvoří dodnes 90–99% celkového počtu obyvatelstva. Ještě v roce 1992 v Rumunsku žilo téměř 5 000 Čechů, o deset let později již jen pouze 3 938.

V současné době jsou rumunští Češi a Slováci organizováni v Demokratickém svazu Slováků a Čechů v Rumunsku, který vydává kulturně společenský časopis Naše snahy. V českém Banátu se rovněž konají folklórně zaměřené krajské slavnosti, z nichž ty poslední se uskutečnily ve dnech 22. 8.–25. 8. 2013 v Eibenthalu.

Přes postupující asimilační i vystěhovalecké tendence je však dosud jádro českého etnika v rumunském Banátu relativně kompaktním celkem, které si uchovává – nejlépe ze všech krajských minorit v zahraničí – řadu archaických prvků české duchovní i materiální kultury.

Dojmy českého návštěvníka českého Banátu

Český Banát jsem navštívil v červnu roku 2013. Hlavním cílem mé návštěvy, při které jsem doprovázel kolegu, jenž

už cestoval za našimi krajany po šesté, byla vesnice Gernik. Kromě ní jsme navštívili během týdenního pobytu ještě vesnici Ravensca (Rovensko).

Do Banátu jsme cestovali osobním vozem. Až do Temešváru v Sedmihradsku ubíhala cesta rychle a dobře, poté až do města Moldova Noua alespoň dobře, avšak pomalu a posledních 18 km z Moldovy do Gerniku velice pomalu a velice náročně. To byl můj první dojem z Banátu – v Čechách nezvyklá odlehlost a úplně jiná měřítka krajiny. Ačkoli jsme byli jen několik kilometrů nad údolím Dunaje ve výšce okolo 600 m n.m., krajina budila pocit hor daleko vzdálených civilizací. Bylo až přízračné najít v této zemi a v této krajině Čechy, kteří udržují jazyk a zvyky vlasti svých předků.

Samozřejmě jsme neobjevovali Ameriku. Za posledních dvacet let navštívili banátské vesnice stovky Čechů – během týdne, který jsme v Gerniku strávili, minimálně desítky. Turistický ruch je v Banátu opravdu živý – v „provozu“ je například značená turistická trasa Klubu českých turistů a někteří místní obyvatelé si díky turistům vylepšují své, jinak nepřítušné možnosti výdělků. Má to však i své stinné stránky. Pokud vám někdo v Čechách bude vyprávět, jaké to bylo v Banátu skvělé s partou dalších deseti čtyřkolkářů, tak si zkuste představit, co to znamená pro odlehlou a tichou vesnici, kde není úplnou samozřejmostí vlastnit auto nebo traktor. Skromnost a prostota života v banátských vesnicích bije do očí jako přímý protiklad přematerializovaného života tzv. vyspělé části Evropy.

V Gerniku jsme obývali malý domek na kraji vesnice, ale na večere jsme chodili do rodiny našich domácích a mohli jsme tak nakouknout do jejich domácnosti, ochutnat místní kuchyni a poslouchat češtinu, která je zde i po téměř dvou stovkách let živá. Vepřové řízky s bramborovou kaší, kravka v chlévě i západočeské nářeční prvky – to vše mi připomnělo mé pobyty v dětství na venkově u příbuzných v sedmdesátých letech. Jako bych se posunul v čase o více než třicet let...

Čas zde ubíhá poklidně a pomalu. Pracovních příležitostí není mnoho a za zábavou je daleko. To jsou asi hlavní důvody, proč mladí Češi své rodné vesnice opouštějí. Odházejí do rumunských měst a postupně se asimilují do rumunské většinové společnosti nebo se stěhují do České republiky. Například v Rovensku žije již pouhých několik desítek osob. Svou návštěvou jsem pro sebe zachytil mizející svět vesnic, jejichž historie se začala psát na počátku devatenáctého století. Navždy ve mně zůstane kouzelná kráska banátské krajiny, milí lidé i zvláštní pomalé tempo zdejšího života.

Odborná literatura:

Michalec, L.: *Banátská odysea*, Lidé a země 10/2005
Svoboda, J.: *Historie – stručné dějiny krajanů v rumunském Banátu a další zajímavé informace o jejich životě*
<http://www.mzv.cz/bucharest/cz/krajane/historie.html>, 2013
Šatava, L.: *Národnostní menšiny v Evropě*, Praha 1994
Vaculík, J.: *České menšiny v Evropě a ve světě*, Praha 2009

Zdeněk Víšek (historická studie)
Viktor Čížek (závěrečná cestopisná črta)

AKTUALITY

Máme novou vládu. Prezident Miloš Zeman ji jmenoval ve středu 29. ledna 2014 po třech měsících čekání od předčasných voleb. V jejím čele jako premiér stanul sociální demokrat Bohuslav Sobotka a na ministerských postech dalších sedm sociálních demokratů, na dalších ministerských postech šest zástupců z hnutí Ano a na třech postech představitelů KDU-ČSL. Předvolební sliby této koalice, že „bude lépe“, jsou velké, takže nyní jsme v období, kdy se očekává jejich plnění, a není divu, že si leckdo z občanů položí otázku, kde se na to vezmou peníze? V tomto duchu je psán i komentář, který otiskujeme z MF Dnes z 1. 2. 2014.

DESTRUKCE, DEPRESE, DESTABILIZACE. PAN PREMIÉR TO VIDÍ

Kdo ví, nač v duchu myslel Bohuslav Sobotka, když postupně uváděl do úřadů své ministry. Ale divák, který měl trpělivost ta představení zhlédnout v televizním přenosu, si nejspíš musel pomyslet, že se Sobotkou skončila škaredá tma a přichází jasný den. Jen pár příkladů té tmy.

Když uváděl do funkce ministra Milana Chovance, sdělil, že policie byla v minulých letech *decimována* rozpočtovými škrtky.

Na ministerstvu zahraničí, kam vyslal Lubomíra Zaorálka, si povzdech, že naše pozice, kterou jsme měli ve světě i v Evropě, byla v minulých letech *destruována*.

Ve zdravotnictví, které bude řídit Svatopluk Němeček, zůstal – jak jinak než po Nečasově vládě – *požár*.

Sociální ministerstvo, kam nastupuje paní Marksová-Tominová, bylo dle premiéra do značné míry *zničeno destruktivními* aktivitami pánů Drábka a Šišky.

Ani pan Jan Mládek nepřijal na ministerstvu průmyslu snadnou roli. Měla by se tu dle premiéra přerušit taková ta linie deprese, která tady byla za Nečasovy vlády, kdy *nic nefungovalo*.

Na zemědělství v patronátu lidové strany poděkoval exministru Tomanovi, že resort dokázal *zklidnit a stabilizovat*. Po – jak jinak – Nečasově vládě.

I ministerstvo obrany, které je svěřeno panu Martinu Stropnickému z ANO, je třeba *stabilizovat*, protože resort se musel vyrovnávat s výraznými škrtky...

Všimněme si: nejtvrdší v odhalení minulé tmy byl tam, kam jako světloonoši nastupují jeho straničtí kolegové. Asi aby to světlo občan lépe viděl. Jinde byl mírnější. Ale takový už bývá politický rituál. Dříve bylo zle, za (nás) současných bude dobře.

Proto se Sobotkovou vládou přicházejí navíc i peníze. On i noví ministři slíbili v uváděcích dnech (zaznamenala jsem si) následující: podporu růstu, podporu investic, podporu našeho exportu, podporu inovací, vědy, výzkumu, podporu výstavby školek, větší podporu rodin s dětmi, víc peněz pro zdravotnictví, pro pacienty, pro obranu, na lázně, pro penzisty. Dále pak lepší odměňování zdravotníků, hasičů, policistů, pedagogů. Dost bylo tupých škrtů, podpoříme vše, co se podpořit dá i chce!

Kde na to světloonoši vezmou? Otázka kvůli inspiraci. I my doma bychom rádi v rodinném rozpočtu ukončili tmu, politiku škrtů a stabilizovali střechu či plot – výraznými škrtky jsou už destruovány. Každý chytrý příklad se hodí. Vždyť tak to kdysi v karikatuře nakreslil i Vladimír Renčín: „Jaká rodina, takový stát, a jaký státní, takový i rodinný rozpočet.“ Jistě, půjčíme si. A bude světlo.

Jana Bendová

Odpusťte tomu, kdo se přiznává.

Tibullus

Smích většinou umí závažné věci rozřešit lépe a rázněji než velká přísnost.

Horatius

Z dálky to vypadá jako něco, ale zblízka to není docela nic.

Lafontaine

ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ

Rok 2014 je rokem, v němž se budou připomínat události, které se odehrály před sto lety a které dramaticky ovlivnily podobu dosavadního světa a nastartovaly obrovské proměny, k nimž došlo průběhem 20. století. Na čelném místě budou vzpomenu ty příčiny a výbuch první světové války, a to také z pohledu našich národních dějin a událostí, které předcházely vzniku samostatného československého státu. Proto otevíráme „Paměti Dr. Aloise Rašína“ (1867-1923), který jako čelný český politik tyto skutečnosti prožíval na vlastní kůži, který se podílel na vzniku našeho samostatného státu, byl tvůrcem prvorepublikové hospodářské reformy, avšak už v roce 1923 zemřel na následky zranění po atentátu.

Z PAMĚTÍ DR. ALOISE RAŠÍNA

Těžké loučení. Podivno, jak člověk všemu zvykne. 9. února 1917 oznámili nám, že 10. února nastoupiti máme trest: dr. Kramář a já ve vojenské trestnici v Möllersdorfu, red. Červinka a Josef Zamazal v Komárně. Nám dvěma, poněvadž jsme byli doktorem a poslanci, přiznána I. kategorie, to jest byli jsme zařaděni mezi trestance a důstojníky, kteří kradli a byli zavřeni, Červinka, redaktor velkého deníku, musil zápasit o přiznání I. kategorie.

Těžko se nám loučilo, nevěděli jsme, do čeho jdeme z vídeňského garnisonního vězení, kde po půl druhého leta jsme vytrvale veřejně i tajně zápasili o to, aby s námi bylo zacházeno jako s politickými vězni aspoň fakticky, když všechny instance, všechny politické strany s německými soc. demokraty v čele uznávaly, že císařské nařízení z roku 1849 o výkonu trestu pro zločiny politické ve vojenských trestnicích neplatí, nezmohly se ani na interpelaci, zapadnout nechaly návrh, který jsem vypracoval. Nešlo konečně o nás. My průběhem vyšetřovací vazby vynutili si dle vojenského trestního řádu a jeho ustanovení slušné zacházení, neboť vyšetřovanec není odsouzenec. Ale bylo mnoho těch, kteří neměli energie potřebné k stálému zápasu se soldateskou, jež ve věznicích je vyvrcholena v libovůli, nebo neměli dosti přehledu, aby nedopustili se při vymáhání činu, který je uvrhl do disciplinárního vyšetřování. Domáhal jsem se houževnatě toho, aby cis. nařízení z roku 1849 platilo také ve vojenských trestnicích. Docházelo k anomáliím podivuhodným.

V kyjovském procesu odsouzení mnozí pro velezradu. Ti z nich, kteří odpykávali si trest v civilních trestnicích — pro nedostatek místa ve vojenských — byli politickými vězni se všemi výhodami cis. nař. z r. 1849, ti však, kteří přišli do vojenské trestnice, aby na nich byl vykonán tentýž trest, zařaděni byli mezi sprosté zločince, obléknuti do trestaneckých šatů a nuceni vykonávat nejhrubší práce.

Žádal jsem za odstranění tohoto zlořádu. Obrátil jsem se na přítele Udržala — agrárníci neměli nikoho zavřeného a mohli postupovati bez výtky stranického zájmu — obrátil jsem se na sociální demokraty (dra Šmerala, dra Meissnera) — neměli nikoho zavřeného, a myslil jsem, že nezapomněli na to, co pro slušné zacházení s jejich vězni za výjimečného

Dr. Alois Rašína. Fotografie z r. 1911
(po volbě do říšské rady).

zákona proti socialistům vykonala mladočeská strana, takže docílila výkonu dle cis. nař. z r. 1849.

Všecko marno. Byli ochotni vymáhati protekce, ne hájiti zákon a právo.

Za tohoto stavu jsme se chystali nastoupiti trest ve vojenské trestnici möllersdorfské. Naše společná cela rozváta, nevíme co a jak bude. Složili jsme svoje věci. Pečlivě zabalil jsem potraviny. Bylo ve Vídni připuštěno při veliké nouzi o potraviny, aby trestanci ve Vídni dostávali z domova

Masarykův lid

balíčky. Vařili i pekli jsme si brambory v naší cele, kde nefungovalo ústřední topení, a my koupili si kamínka plechová, vařili si čaj, čocku, francouzské brambory, ohřívali si a dodělávali si potraviny, jež žena moje mi dovážela ve weckových sklenicích, neboť z toho, co dodávala nám trestnice, nebylo možno žít pro nikoho, a kde kdo sháněl potravu od příbuzných a známých. (Cena bochníčku

Budova C v Möllersdorfu

chleba dostoupila až 20 K.) V neděli procesí těch, kteří nosili přilepšení vyšetřovancům. Občas to Papritz zastavil, ucházely mu provise z hostince, který přilepšení jinak dodával, ale musilo to být zavedeno vždy znova. Vojáci donášeli potraviny, „černé peníze“, také klíčníci provozovali rozsáhlé obchody, všechno se instinktivně bránilo hladu. Když odstraněn byl hrubý lékař dr. Prinz (který se roztahuje nyní v Karlových Varech) a přišel humanitní lékař, předepisována přilepšení. Povlovně zaveden lepší stav.

A nyní znova do nejistoty.

O d p o l e d n e 10. ú n o r a naložili nás do automobilu a odvezli na ošperské nádraží. Provázeli nás pověstný hrubián, přítel a politický přívrženec Wolfův, pan Papritz. Čtěl nás uvést do Möllersdorfu a přiložit polínko.

Ošklivý den únorového tání. Špinavý sníh, mlhavé odpoledne se sychravým, drobounkým deštěm. K večeru jsme dojeli a brodili se řídkým, se sněhem smíšeným blátem za ochrany Papritz — ozbrojeného dvěma revolvery — a četaře z kanceláře, ozbrojeného jedním revolverem — k mollersdorfské trestnici. Kdysi za Marie Terezie byl to lovecký zámek s velikým špýcharem, hospodářskými budovami velkého dvora a myslivnou. Nyní jediná vojenská trestnice nad zemí, ostatní byly ony strašné lidomorny, pevnostní kasematy.

Vstoupíme do přijímací kanceláře, kde převzal nás profous a vedl do „Zwingru“ krásnou, ale nyní smutnou alejí. „Zwinger“ říkali vlastní trestníci, obehnané vysokou zdí. Tedy názvem užívaným pro zařízení pro dravou zvěř.

Po cestě přitočil se profous ke mně a polohlasem začal: „Nebojte se mně, jsem synovec Matěje Čapka, Matoušek se jmenuji. Zde je to hrozné. Hladem zde umřou dva, tři lidé denně. Řekli jsme si s p. kurátem, že vás nenecháme umřít. Buďte pozorní. Obrst je odřezanec, bude se vám stavět

hezkým do očí, nevěřte mu. Major von Schmuck je hlupák, vrchní profous Skarič falešný Chorvat, odřezanec, má všude špičky, pozor na něj, váš klíčník Fureš je Chorvat, hodný člověk, ale hloupý. Čechům I. kategorie nevěřte, jen dru Kellerovi a koho on vám doporučí, Italům můžete věřit všem, výborní lidé, Slovinci Grafenauer a P. Sturm spolehliví, s Poláky a Rusíny nic. Češi klíčníci spolehliví, ale nedostanete je k vám.”

Není možno zapomenout na temnou alej, plnou sychravé únorové mlhy, když do ní zasálalo teplo účasti a vlastenecké lásky sem zavátého Čecha. Viděl jsem, že je zle, že však opuštění nebudeme.

Dovedli nás k vrchnímu profousovi do nevytopené kanceláře. Nařídil, abychom se svlékli do naha, a prohlížel šaty, odebral snubní prsteny, hodinky, kochal se na rozpacích dobře vychovaných mužů. Styděl jsem se za toho člověka.

Dali mne do cely s dvěma bývalými důstojníky, kteří kradli. Jeden Čech, druhý Maďar s chorvatským, italsky psaným jménem. Zde dělá ze sebe Itala. Hrůzně vyhublý. Dal jsem jim salám a chléb. Hltali tak, jak hladoví psi. Nabídl jsem jim čaj, který jsem přivezl z Vídně, vařili ochotně. Vzduch strašný, nechtějí větrat,

malá cela se třemi lůžky je přetopená. Jsou zimomřiví při špatné výživě. Nemohu usnout. Zvedne se za chvíli jeden z nich, pomalu po špičkách šourá se k mé posteli a hledá na poličce opatrně salám. Myslí, že spím. Slyším, jak opatrně kus ukrojil — aby měl zítra.

Vypravovali strašné věci o hladu. První kategorie liší se od druhé co do stravy jen tím, že mají za týden o jedno „maso“ víc.

11. ú n o r a: Ráno jsme šli k rapportu ve škole. Žádal jsem za společné bydlení s drem Kramářem, což bylo povoleno, a tak jsem se přestěhoval z přízemí — kde za Marie Terezie byl psinec — do prvního poschodí téže budovy C do cely č. 27 — kde za Marie Terezie byli psáři. Povoleno, abychom si koupili kamna a nejnutnější nářadí (skříň, mycí stůl, nádobí, kloset, ozdobení cely), protože kamna nelze roztopit, nářadí je ve strašném stavu. Také moje zásoby vídeňské, které jsem přinesl, po dlouhém jednání byly mi vydány. A to bylo naše štěstí.

Menáž strašná ... Polévka z tak zvané wruke. Je to krmná řepa (brukev) pro dobytek, kterou dodalo Německo spojení, namrzlou a nahnitou, smrdí tak jako v létě řepné hničící kysané řízky. Nemožno pozřít. Pak přišla zadělávaná „wruke“ na nudle rozkrájená, uvařená a zaprášená moukou. Zápach strašný. Nejedli jsme. Vzali jsme si kus chleba se sádlem.

Přemýšlíme, jak bude dál, když potichu otevrou se dveře a do cely vstoupí hladce oholený, modrooký muž v dlouhém vojenském plášti a tichounkým, nesmělým hlasem povídá: „Já jsem kurát zdejší, Drábek, a jdu pány pozdravit v jejich těžkostech. Nevěděl jsem, co bych přinesl, nekouřím, ale koupil jsem zde, prosím, cigáry; prosím, pánové, vezměte zavděk. Rád bych těm, kteří trpí za národ, byl prospěšen.“ Začervenal se v rozpacích a nějak se mu zamlžily oči.

Masarykův lid

„Slyšel jsem o vás, pane kuráte, již od profousa Matouška," řekl jsem mu.

„Ano, ano, to je dobrý člověk a Čech, ano, je to zde strašné, pánové. Jaký jste měli oběd? Nejezte to, je to strašné. Katarhy dostanou a stále to do nich cpou, lidé jsou jako papír, umírají hladu. To je bídák, ten doktor, židák hanebný, bez srdce, a plukovník, ten je podplacený kantinským, stydím se, že je to Moravan."

„Plukovník je Moravan?" ptá se dr. Kramář.

„No, jmenuje se Nawratill, pochází asi od nás z Hané podle jména, ale odřezanec. Já myslel na kantinského Kankovského, to je spoluvník všeho. Nejvíce však lékař, dr. Müller, je žid z Hranic na Moravě, ženský lékař, provádí ve Vídni praxi, ani se nepodívá na jídlo zde a s visitou je hotov za půl hodiny a ujíždí do Vídně za svými kšefty. Každý téměř den uslyšíte umíráček. Ale já vás hladu umřít nenechám."

Je rozrušen, dobrý kurát. V civilu je Augustinián ze Starého Brna P. Vilém. Slibuje, že zase přijde.

V kamnech nelze rozdělat ohně. Sedíme zabalení v dekách. Je neděle, nejstrašnější, nejfádnější den v kriminále.

12. ú n o r a: Ráno jdeme na procházku sami dva. Zakázán ostatním styk s námi. Jsme podrobeni karanténě ne zdravotní, nýbrž — mravní, abychom nezkazili ostatních. Vyhlídka krásná na hory, na vídeňský Sněžník a hory u Badenu. Nemá být z trestnice vyhlídka na hory. Touha po svobodě tím úžasně vzrůstá a spoutání se přetěžce cítí.

Přes dvůr jde řada trestanců oblečených v trestanecké pláště z hnědé houňovité látky (v první kategorii připuštěny vlastní šaty, jen trestanecká čepice). Jak mátohy se vlekou, vždy dva a dva na tyči nesou nádobu na výkaly. Každých deset kroků postaví ji a odpočívají. Lesklé, zapadlé oči pátrají po zemi, neuvidí-li zbytek cigarety nebo cigára ... Nevysvětlitelně, kde se vezme v mátožném, vyčerpaném těle tolik čilosti, když žene se za špačkem.

„Dobré jitro," polohlasně pozdravuje klíčník, jenž je vede, „jsem Čech, moravský učitel, za čtrnáct dní bude z těchto lidí polovička, hrůza! Buďte opatrní, pánové, na jídlo!" a kráčí pomalu dál.

Na konci procházky volali mně k lékařské prohlídce, povinné pro každý „přírůstek". Jdu do nemocnice. Nová, pěkná stavba. Vstoupíme do čekárny. V koutě až do stropu hromada lidí v trestaneckých pláštích, visí jeden na druhém. „Co to je?" ptám se Fureše. „Tam jsou kamna a před nimi mříž, to se tak ohřívají, jsou zimomřiví, nenajedí se."

Přišel lékař. U visity 40—50 lidí. Lékař v rukavicích. Marodi říkají, co jim schází. Vyplazují jazyky, dostanou prášek, povolení, že nemusí do práce, některý jde do nemocnice, za čtvrt hodiny je procedura u konce, a když jsme vycházeli z nemocnice, pospíchal již lékař, aby nezmeškal tramway, jedoucí z Badenu do Vídně.

13. ú n o r a: K snídani měli jsme černou „kávu", kterou však vařili asi v kotli po „wruce", smrděla úžasně. V poledne polévku z wruke a zadělávanou wruke. Zase jen chléb a kousek salámu k obědu. Dr. Kramář vypravoval, jak se máme, své paní, která ho přišla navštívit.

14. ú n o r a: Druhý den wruke a třetí zas. Šikovatel Gutfreund opatřil nám včera kamna a bylo nám veseleji.

Bylo teplo, mohli jsme uvařit čaj a upéci brambory, ale musili jsme šetřit s potravinami.

Byli jsme odpoledne na procházce. Šel zase průvod trestanců z práce, pomalu se vlekli. Náhle je mezi nimi vzrušení. Jeden padl a nezvedá se. Shánějí nosítka. Naloží ho na ně a odnášejí do nemocnice. Provází je trestanec, který najednou mne osloví: „Má úcta, pane doktore, to nic není, prosím, to je epileptický záchvat."

Poznal jsem ho: Lówy. Krejčovský tovaryš. Obstaral si „dokumenty" a byl šest měsíců v posádkové nemocnici brněnské vojenským vrchním lékařem, dělal diagnosy, předepisoval léky, odváděl, mustroval, propouštěl z vojny a bral gáži nadlékaře se všemi přídávky. Odsoudili ho pro tento podvod a on zde dělá také diagnosy, kurýruje v nepřítomnosti lékařově (a ten je stále ve Vídni).

Diagnosa se mu nepovedla. Za chvíli zazněl umíráček. Umřel onen trestanec hladem, prasklo mu srdce úplně strávené. A druhý den v jednu hodinu ho pochovali. Kurát Drábek jim dělal pohřeb hezky. Ruský tenorista Sajka, který byl zatčen při návratu z Itálie a odsouzen pro § 65., zazpíval každému krásnou Schubertovu píseň pohřební, kurát ve smutčném ornáte vedl za vyzvánění smutný průvod na trestanecký hřbitov.

Padl tedy zase jeden, a uložen byl do hrobu, který si sám vykopal. Byla totiž úmrtnost v trestnici úžasná. Hroby byly kopány do zásoby. Využito oblevy a vykopáno šest hrobů. Ten, který nyní padl, kopal je před týdnem a nyní byl pochován ve čtvrtém z nich.

Celá trestnice dělá dojem hladomorny. Od 1. ledna zemřelo jich již přes třicet při stavu 450 trestanců, a nemocnice je přeplněna, ze 450 je 183 nemocných, nelze nové umístit. Odpoledne mne tam volali. Jeden český trestanec, na smrt nemocný, chtěl udělat poslední vůli. Přišli, abych mu ji sepsal. Strašné bylo podívání na ten sál. Kostry potažené koží ležely na postelích, těžce oddechující. Nepozřel jsem sousto večere.

15. ú n o r a: Volali mne z „Zwingru" do tak zv. návštěvny, netopené, železobetonové budovy, podobné pražským záchodkům. Přišla mne navštívit žena. Zhrozila se mne. Vyhybal jsem se vždycky přednáseti jí nějaké stesky. Nesla tak statečně svůj osud, byla tak naplněna vírou v lepší, krásnější, svobodnější budoucnost, že jsem nechtěl rušiti svými stesky tento zápal a důvěru v budoucnost, které ji sílily v její opuštěnosti. Ale tentokrát nebylo vyhnutí. Jak se odvrátil vrchní profous, řekl jsem jí stručně, jak se máme a poslal jsem ji na profousa Matouška a na ministra Trnku. Bylo potřeba pomoci, nemáme-li zde zahynout. Vstřčila mi kus salámu a smutná odešla; zůstane prý ve Vídni, pokud to nebude zlepšeno.

Šel jsem nepotěšen. Před námi pospíchal kurát Drábek, plášť vycpaný, kapsy plné, zmizel v baráku samovazeb. — Fureš mi povídá: „To jim nese jídlo. Třeba desetkrát denně jde domů, nacpe kapsy a roznáší jídlo. Příbuzní to nosí k němu, když jim to v kanceláři nevezmou." Zlatý, zlatý člověk.

(Bez jazykových úprav převzato z vydání knihy v nakladatelství Bonus A, Anenská 4, Brno, 1994)

Pokračování příště

Masarykův lid

Z ARCHIVU

V roce 1991 tehdejší předseda Klubu dr. Milady Horákové dr. Vladimír Šolc žádal Generální prokuraturu ČSFR, aby mu sdělila, jak došlo k úmrtí ing. Petra Konečného, který před rokem 1948 patřil mezi výrazné mladé národní socialisty. Tehdy obdržel z Generální prokuratury sdělení, které uveřejňujeme. Je doplněno informacemi, jež v roce 1992 shromáždil dr. Jiří Málek.

O tomto případu psaly v doznívající politicky uvolněné atmosféře roku 1968 Zemědělské noviny (12. prosince 1968). Ukázku z tohoto článku otiskujeme.

K PŘÍPADU ING. PETRA KONEČNÉHO

Někdy koncem května roku 1948, když Státní bezpečnost pátrala po vrahovi majora A. Schramma, zatkla kontrarozvědka ing. Petra Konečného v Praze a uvěznila ho v dejvickém "statku", kde byl podroben intenzivním výslechům. Nakonec se ovšem ukázalo, že zatčený nemá s případem nic společného a že lidé z tehdejší StB naletěli na falešný tip. Konečný, zatčený za podivných okolností (bezpečnostní orgány se mu nejprve vydávali za členy západní rozvědky) nakonec prohlédl metody StB, a tak se pro své vězňatele stal nepohodlným svědkem. S vědomím tehdejšího šéfa Státní bezpečnosti Jindřicha Veselého padlo

rozhodnutí, že Konečný musí okamžitě zmizet ze světa. Jak? Ve zvrhlých mozcích se zrodil plán. Speciální skupina z StB nejprve rozhodla, že Konečného někde na opuštěném místě zastřelí a pak jeho tělo ukryté v zapečetěné bedně spálí buď v ocelářské peci v ČKD, nebo v železárnách na Kladně. Na oko se měla spálit bedna s tajnými spisy ministerstva vnitra. O něco později však "specialisté" realizovali druhou verzi zločinného plánu: Petra Konečného, spoutaného do kozelece, odvezli někdy v červnu 1948 v kufru služebního automobilu na Slovensko a v okolí Banské Bystrice bezbranného člověka zastřelili a zakopali do země. Dodnes se

tělo zavražděného přes usilovné pátrání nenašlo. Rodičům Petra Konečného pak StB oznámila, že jejich syn uprchl za hranice...

Druhá vražda má rovněž svůj začátek na "statku" v Dejvicích. Tady byl vězněn důstojník bezpečnosti, František Novotný, údajně podezříván kontrarozvědkou ze spolupráce s cizí agenturou. Ve skutečnosti věděl příliš mnoho, co kompromitovalo orgány tehdejší StB, a tak musel zemřít. Začátkem září ho eskortovali služebním automobilem z Prahy do Tábora a na opuštěném místě v lesíku poblíž Tužince na Benešovsku bezbranného člověka zezadu zastřelili. Oficiálně samozřejmě "na útěku", což potvrdilo i tehdejší "vyšetřování". Ve skutečnosti byl Novotný vyveden z automobilu a ze vzdálenosti několika kroků zezadu zastřelen. Protože ho jeho kati "jenom" postřelili a těžce zraněný muž začal volat o pomoc, střelil ho jeden z jeho vrahů ještě do hlavy. Rodina zavražděného důstojníka SNB žila pak dlouho v domněni, že Novotný se skutečně pokusil o útěk.

GENERÁLNÍ PROKURATURA ČSFR

Hlavní vojenská prokuratura

HVn 280/91 - 9

5. 8. 1991

Dr. Vladimír ŠOLC

Klub Dr. Milady Horákové

nám. Republiky 7

111 49 P r a h a 1

Věc: úmrtí P. Konečného - sdělení

K Vašemu přípisu sp. zn. 976/Dršo/Ma Vám v příloze zasílám
stejnopis vyhlášení Generální prokuratury ČSFR pro sdělovací pro-
středky ze dne 6. 6. 1990.

Nejsme však kompetentní zaslat Vám rozhodnutí soudu, a proto
to Vám doporučuji obrátit se s tímto požadavkem přímo na vyšší
vojenský soud Příbram, který ve věci rozhodoval.

Příloha: stejnopis vyhlášení GP ČSFR -
- 2 listy

Vedoucí prokurátor

mjr. JUDr. Tomáš Hájvík

Vyhlášení Generální prokuratury ČSFR

Na Generální prokuratuře ČSFR byly v rámci přezkoumávání zákonnosti postupu v trestních věcech z 50. let vzhledem k materiálně tehdejší Generální prokuratuře, z nichž vyplývá důvodné podezření, že do zákonnosti postupu v konkrétních trestních věcech bylo zasahováno politickými orgány.

Takové zásahy byly zjištěny ve věcech usmrcení občanů Ing.

P.K., P.N. a B.W.

Petr Kozák, Bc. Miroslav Babi, Ing. Babi

V květnu 1948 byl orgán StB tzv. tajně zatčen Ing. P.K., který byl podezřelý ze spáchání trestné činnosti. Vzhledem k tomu, že toto podezření se neprokázalo a zatčený získal důležité poznatky o metodách činnosti StB, bylo těmito orgány rozhodnuto jej fyzicky likvidovat. Po úvahách jak tento záměr realizovat byl Ing. P.K. dvěma příslušníky StB převezen do okolí Banské Bystrice, kde byl zastřelen a jeho tělo zakopáno.

K obdobnému případu došlo v téže době, kdy orgány StB získaly poznatek o možné spolupráci příslušníka StB P.N. s cizí mocí. Usmrcený byl zadržen a podrobně vyslechnut. Příslušníci StB dospěli k závěru, že v případě postavení P.N. před řádný soud by mohla být prozrazena některá utajovaná opatření, a proto bylo rozhodnuto, aby zatčený byl bez soudu fyzicky likvidován. Byli určeni dva příslušníci StB, kterým byl vydán pokyn, aby P.N. zastřelili tak, aby to budilo zdání, že jmenovaný byl zastřelen při pokusu o útěk. Dne 7.9.1948 byl P.N. příslušníky StB odvezen v osobním automobilu z Prahy a poblíž Benešova odvezen do lesa, zbaven pout a zastřelen.

Dále pak v téže době příslušníci StB při výsledku občana B.W. použili takové fyzické násilí, že v jeho důsledku zemřel.

Ve spise tehdejší Generální prokuratury v Praze čj. OZS I 168/54 jsou založeny materiály této prokuratury a ministerstva vnitra, z nichž vyplývá, že ÚV KSČ bylo o shora uvedených případech závazně trestné činnosti podrobně informováno.

Na základě návrhu ministra vnitra K. Bacílka bylo dne 27. 8. 1953 přijato politickým sekretariátem ÚV KSČ usnesení, jímž bylo

stanoveno, že za usmrcení občanů B.W. a P.N. budou trestně stíháni jen ti příslušníci StB, kteří byli ve vazbě již za jiné zločiny. Ostatní příslušníci StB nebyli podle tohoto usnesení trestně stíháni a tedy ani postaveni před soud, ale toliko propuštěni z SNB.

Ministr vnitra R. Barák a generální prokurátor V. Aleš později předložili ÚV KSČ návrh, na jehož základě bylo dne 21. 3. 1955 politickým byrem ÚV KSČ přijato usnesení, jímž byl vysloven souhlas, aby nebylo vedeno trestní stíhání příslušníků StB za vraždu Ing. P.K.

Až usnesením předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ z 22. 5. 1968 byla obě shora uvedená usnesení zrušena.

Postup politických orgánů a i tehdejších ministrů vnitra a generálního prokurátora zapříčinil, že někteří z pachatelů těchto závažných trestných činů byli vzati za své jednání k odpovědnosti až v roce 1969, kdy jim však nebyl v důsledku promlčení uložen trest.

O okolnostech usmrcení Ing. P.K. a občana P.N. byla veřejnost v roce 1968 informována tiskem. Nebyla však informována o zásadích vysokých politických činitelů.

Této otázce je v souvislosti s komplexním přezkoumáváním věcí věnována pozornost až v soudasnou dobu.

.....

Dne 21. 3. 1955 byla na politbyru předložena zpráva, "Zpráva o vraždě Petra Konečného". Zprávu předkládal Barák s prokurátorem Alešem. Přítomní Barák, Bacílek, Zápotocký a Novotný, kteří k tomu diskutovali.

Usnesení k tomuto bodu zní: "Politbyro ÚV KSČ souhlasí s tím, aby proti pplk. Josefu Čechovi, býv. mjr. Ladislavu Zelenkovi, býv. orgánu MV Kašínovi, mjr. SBE Antonínu Liškovi nebylo vedeno trestní řízení pro účast na vraždě P. a Konečného. - Proveďte s. Aleš."

Případ byl bodem č. 12 jednání politbyra.

Přítomní: Bacílek, Barák, Čepička, Dolanský, Pierlinger, Kopecký, Novotný, Široký, Zápotocký, Jankovcová, Šimunek.

Pokud jde o politický sekretariát k 27. 8. 1953, tedy zasedal ve složení Dolanský, Čepička, Kopecký a Barák. Omluveni Zápotocký, Široký a Novotný.

KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ

ČESKÉ OKAMŽIKY PAVLA KOSATÍKA

Sousloví České okamžiky v titulu neuvádím, jak vidno, v uvozkách. Nemám jím totiž na mysli stejnojmenný název knihy, kterou tento plodný popularizátor našich dějin vydal. Těch už bylo početně, několik desítek. V nich přibližuje čtenáři především postavy naší historie od těch dávných (Palacký) k těm nejspíše nejnovějším (Klaus), od nejznámějších (Masaryk) k těm neprávem takřka zapomenutým (Přemysl Pitter). Kosatíkův zájmový rozkmit je obdivuhodný: politika (Gottwald), literatura (Kohout), věda (Goll), hospodářství (Preiss), novinářství (Peroutka), sport (Čáslavská). Některé jeho postavy jsou z hlediska našich dějin jakoby okrajové (manželky prezidentů), ale splňují autorův úmysl: Jsou čtenářsky přitažlivé (řekl bych, že jde o jakýsi velmi kultivovaný historický bulvár) a Kosatík dokáže v jejich životech zdůraznit děje, které nepřímo naši historii pomáhají slehem pochopit.

Děje a osobnosti, jež jsou obsahem knihy „České okamžiky“, jsou tedy z hlediska rozsáhlého Kosatíkova záběru v poměru k obsahu několika desítek autorových knih jen poněkud zanedbatelné momenty, pouze okamžiky. Kapitoly vznikly jako pravidelné příspěvky do týdeníku a to značně determinuje jejich volbu. Měřítka výběru jednotlivých témat byla podle mého názoru značně subjektivní. Z výsledků své obdivuhodné píle vybíral Kosatík témata, která se mu zdála pro čtenáře zajímavá, protože postihovala jevy zdánlivě okrajové, nicméně významné, nebo ta, ve kterých, jakkoli jsou známá, objevil nepředpokládané a překvapující detaily. Netvoří celek, který by je příliš významově spojoval. Ten vznikl při knižním vydání právě v titulu „České okamžiky“.

Název knihy evokuje u čtenáře dojem, že ji tmelí snaha vystihnout jednotlivými tématy cosi, co je charakteristické pro Čechy a jejich dějiny. Možná, že některý čtenář očekává psychologický vhled do typu české duše. Ten bude asi zklamán. Nutno však říci, že ve většině statí se Kosatíkovi podařilo to nejpodstatnější: motivovat čtenáře k přemýšlení. Příklad: Historie významného českého malíře Kubišty není obecně příliš známá. Tohoto umělce, který významným způsobem zasáhl do vývoje našeho moderního malířství v prvních desetiletích 20. století, zahnala bída k rozhodnutí zajistit si obživu službou v rakouské armádě. Jako velitel dělostřelecké baterie na samém počátku první světové války potopil v Pule francouzskou ponorku. Byl za to vyznamenán samotným císařem, ale doma vzbudil svým „nevlasteneckým“ činem nevoli. Ta trvala až do osvobození, kdy nešťastného malíře a vojáka (neprodleně se hlásil do služeb československé armády) bouřliví vlastenci tvrdě odsoudili. Za důvod odsudku byla ovšem zvolena vina zástupná: Kubišta prý zaútočil na ponorku v době, kdy se vzdávala. Z trýzně obecného odsudku jej vysvobodila španělská chřipka. K zamyšlení vede situace, která se v našich dějinách nezdá opakuje: Je spravedlivé odsuzovat člověka, který plní svou povinnost ve službě nepřátelského systému? Jak se měl Kubišta zachovat, aby se jako důstojník nevzpěrl vojenské povinnosti a vyhověl vlasteneckému smýšlení? Sám nešťastnou příhodu komentuje: „Co jsem měl dělat? Kdybych byl švec, šel jsem nejlepších boty.“

Zcela mimořádně mne upoutala kapitola o Háchově berlínské kapitulaci 1939. K přemýšlení vede neobyčejně poutavé, dojmavé

a poučné vyličení účasti Milady Rádlové na noci s otcem Emilem Háchou při nucené návštěvě Berlína. Vynikající nápad vystihnout prezidentovu situaci prostřednictvím prožitků jeho dcery svědčí o autorově schopnosti vyvázat se ze suchého historického popisu a přitom dosáhnout mnohem silnějšího účinku. Je – myslím – důležité pochopit motivy jednání osob nejen na podkladě jejich činů, ale empaticky nahlédnout do jejich prožitků.

V článku, který je líčením zběsilosti husitské lůzy, jež vinou papežského schizmatu ztratila víru (vedlo k touze po ničení), nalezneme epizodu – řekl bych – pro Kosatíkův pohled na husitství klíčovou. Dav vyplnění městečko a zajme jeho představitele. Ti jsou postaveni před děsivé dilema. Přihlásí-li se některý z nich, že vlastnoručně popraví své druhy, bude zachován na živu. Takový zvrhlík se najde, exekuci provede a přidá se k husitům. „Český okamžik jako hrom!“, dodává k tomu Kosatík. Jak porozumět jeho replice? Je pro Čechy či české dějiny takového zvrhlé chování nějak charakteristické? Nevím. Kdybych měl z dějin husitského hnutí sám vybrat nějaký „český okamžik“, bylo by to raději než tato epizoda předcházející založení Tábora či Prokopova smrt setkání tohoto husitského vojevůdce a politika se Zikmundem nebo vystoupení husitů před Basilejským koncilem. Omlouvám se čtenáři, že nejsem tak pilný, abych vyhledal časopisecký text uváděné statí a zjistil, zda citovaný komentář k činu dobrovolného kata není připojen až v knižním vydání. Je-li tomu tak, měly by mít i ostatní eseje podobný smysl, tj. postihnout epizody pro české dějiny charakteristické. Tak tomu po mém soudu ovšem u všech není.

Kosatík je autor k pohledání. Má schopnost jasného a čtivého stylu, umí – díky svým rozsáhlým znalostem – zapojovat osoby a děje do širokých souvislostí. Je s to odhalit detail, jenž vede k pochopení podstaty (na pražské konferenci strany vkládají delegáti hlasovací lístky nikoli do urny, ale do Leninových rukou). V poslední době se rozšířila módní snaha obrátit zažitá hodnocení naruby. Kosatík nový, objevný pohled od takové praxe dobře rozlišuje. Ne vždy ovšem musí konvenovat (Masarykovo odsouzení sebevraždy plukovníka Švece). Jindy jej přijmeme bez výhrad (Ferdinand I. ve srovnání s málo významným Rudolfem II. vladař daleko úspěšnější). Nepřímo sledujeme hluboký vliv vzdělání (jezuité v Praze, Amerling a jeho Budeč) a sílu víry „pravé“ (Chelčický, Vavák, naproti němu Bolzano) i revoltu proti víře „nepravé“ (Augustin Smetana). Opravíme si pohled na Františka Josefa I., zprvu u nás nadšeně vítaného. Valdštejna shledáme jako nadaného a úspěšného budovatele a podnikatele. V knize se setkáme s postavami hodnými úcty (Janáček, Pitter, Slaviček, Kvapil, Rilke aj.), nejednoznačnými (Teige, Dubček aj.) i vysloveně odsouzeníhodnými (Emanuel Moravec, Štoll, Urválek aj.). Každá kapitola je nějak poutavá. Nezbude než knihu jakož i jiné Kosatíkovy práce doporučit. Kdyby bylo po mém, do souboru doporučených prací bych nezařadil scénář k televiznímu seriálu „České století“. Myslím, že Kosatík nevzal práci na scénáři za ten správný konec, ale to je už jiná kapitola.

Miroslav Šlapal

JAZYKOVÝ SLOUPEK

BLUDNÁ POUŤ A NESNÁZE S VOKATIVEM

Dámy a pánové,

inspirací k napsání tohoto sloupku byl jeden večerní telefonní rozhovor. Zvuk telefonu rozčeřil klid domova a dcera se mě ptala na tvary páteho pádu u podstatných jmen zakončených na **-ák, -ek, -ík**. Právě to řešili s vnukem Šimonem. Proto jsem se trochu zahloubal a dospěl jsem k názoru, že pátý pád, o kterém se říká, že je to pád, kterým voláme, oslovujeme, je dosti nejednoduchý. Vokatív z latinského *voco, vocare* – volám, volat. Toť on!

Čím podrobněji se jím pozorný čtenář-zájemce zabývá, poznává, že je to pád velmi vábivý jak z hlediska plnosti tvarů, tak i syntaxe (není větným členem, ale má platnost vokativní věty jednočlenné, o tom ale jindy), právě svými oble půvabnými tvary přitažlivý. Hned na začátku napíšu, že **v jednotném čísle podstatných jmen středního rodu a v množném čísle všech rodů se shoduje s nominativem**. Jednoduché, zdá se. Proč tedy dál o něm psát! Prostě tedy řekneme: „pánové nebo páni, dámy, beseda začíná“, nebo užijeme apostrofu moře na způsob V. Nezvala: „moře, ó moře, čím je ti mé hoře“, nebo plurál slova člověk: „a pak nemám křičet, lidé, někdo tone“, třeba i řecké: „zdravý buďte, matky bohů“.

Mohli bychom být spokojeni, žádné problémy nejsou. První jako pátý. Přiznou se rozpustile i jiné otázky. Jak je to v jednotném čísle mužského rodu? A hle! Nabídne se nám velká variantnost. Na ukázkou houšť příkladů: bídny zlosyne, pane velvyslanče, drahý manželi, dobrý kupče, věrný strážce, též i rodný jazyku, výborný lovče, duj větře, duj, pomoz bože, hříšníku (expresivně hříšníci), strýci i strýče, člověče (nikoli člověku!), bídnyku (expresivně bídniče!), milý knězi, pane obhájce, záhadný cizinče, pane velvyslanče, poslanče, pěvče, nešťastníku (expresivně nešťastniče), můj Pavle, pane Štěchu, milý myšáčku... Dost ale marných volání!

Jak bedlivý pozorovatel pozná, střídají se koncovky **-e, -u, -i** (to u měkkých substantiv). U vzoru předseda **-o**, tedy předsedo. Není ale vždy zřejmo, jak jich používat, a chyby se hned vyrojí. Nepochybně bude platit, že u měkkých substantiv podle vzoru muž (tedy milý muži) bude vždy **-i**. Sem patří také substantiva se zakončením **-tel**: pane učiteli, spisovatel, jednateli, náš cvičiteli, hlasatel, kazatel, potom několik podstatných jmen na **-el**. Málokdy ovšem budeme oslovovat ta následující jména, nicméně možnosti jsou nepřeberné (hřidel, mandel, šindel, jetel, jitrocel, pytel, kachel, svízel, cíl a střechýl, například hřideli, toč se, toč, zdraví navracející jitroceli. Pokud se rozhodneme oslovovat vítěze, kněze, Francouze, pana Moce, šimpanze, peníz, městys (tedy jména zakončena na souhlásky s, z, c), musíme vždy napsat **-i** (tedy: náš vítězi, tajemný Francouzi, pane

Moci...). Jména jako Vostal mají pane Vostale, ale Darek Vostřel by se spíše řadilo k měkkým: pane Darku Vostřeli.

Nikdy toho všeho není dost. A už se nám s poněkud výsměšnou jízlivostí řadí podstatná jména zakončená **-ec, -ce**: soudce, otec – pane soudce (nikoli -če), zase ale otče, velvyslanče, poslanče, zástupce, přichází na mysl rovněž svůdce, vůdce, původce, dozorce. Výběr tvaru je dán prvním pádem: podstatná jména s koncovkou **-ec** mají ve vokativu **-če** (poslanče, velvyslanče), substantiva na **-ce** končí ve vokativu na **-ce** (pane dozorce, pane soudce).

Do jiných až dech beroucích záhad se dostaneme, chceme-li oslovovat osoby rodným jménem a příjmením. Máme tedy správně v oslovení použít vokativu: pane Pavle Machovče, nikoli pane Machovce, vážený pane Ivane Moravče, nikoli pane Moravec, tím spíše ne vážený pane Moravec. Proč? Za **zdvořilé oslovení** se považuje **pátý pád**, užijeme-li tedy slova **vážený**, nemůžeme použít **nevážný nominativ**: vážený pane a k tomu namíchat tvarově disharmonický tvar Moravec.

Jsou určitá prostředí, kde první pád kraloval, a myslím, že vládne dodnes: vojna (Dvořák, zejtra máte rajony), podobně vězeňské prostředí (Kosina, už to máte za pár) a vůbec tam, kde je člověk nějak sevřen a omezen na svobodě. Připomenu ještě, že v židovských anekdotách čteme obvykle první pád: „Tři měsíce jsem vás, pane Stern, neviděl. Kde jste byl?“ Na cestách, pane Adler...“ (Velká kniha židovských anekdot, Eduard Světlík).

Co ale s příjmením, jako je Oldřich Rožec? Němec? Filipec? Pivnec?

Řekneme pane Němče, podle toho také tedy pane Rožče, Pivnče, Filipče. Čechům ale pane Rožče zní poněkud neobvykle, vyhýbají se takovému tvaru, zdá se jim divný a jaksi nemilý, dnes jsou tedy možná a snad i lepší taková oslovení jako pane Rožci, podobně jako pane Šveci, taky i pane Němci. Zde je patrná snaha vyhnout se palatalizaci čili měkčení souhlásky (**c-č, z-ž, k-č, g-ž aj.**) Čechům se do ní jaksi vůbec nechce. Prostě se jim zvukově nezamlouvá.

Záhady ale znepokojují zvědavé duše dál.

Co počít se jmény, která často zaznívají z televize. Končí často na **-ek, -ok** jako pan Skřivánek, Suchánek, Keblůšek, Zaorálek, Rusnok, Josefík: mají pátý pád pane Skřivánku, nikoli pane Skřivánče, pane Josefíku, nikoli pane Josefíče. Připodobňují se jménům jako pane tajemníku (opět bereme do zaječích před palatalizací).

U německých zakončení, například Schneider, Schaffer, Freidinger, Fierlinger, volíme pane Schaffre, pane Schneidere, Freidingere, Fierlingere, u jejich počestěných podob ovšem může být pane Šnajdře, Šaffe aj. Jak vidíte, měkčení

Masarykův lid

u cizích jmen čeština ráda nemá. Mužská na **-a** jako Cienčala se řídí vokativem ženského rodu žena – ženo, pane Cienčalo. U jmen jako Štefan Fühle budeme oslovovat pane Fühle, stejně se vyhneme změnám u jmen jako Rousseau – tedy pane Rousseau.

Dotírá na mě i otázka (opět telefonický dotaz), jak se jménem jako pan Pietsch. Vzhledem k tomu, že by zvuková podoba vokativu pane Pietschi (zcela ovšem správná) navozovala v češtině asociace s jiným významem z okruhu substandartní slovní zásoby, by v českém prostředí bylo lépe užít nominativu.

Starostí s vokativem neubývá. Ba spíše přibývají.

Obraťme tedy pozornost **k ženám**.

Většinou v češtině platilo přechylování, tedy připojení koncovky **-ová** k mužskému jménu: Smetanová, Svobodová, Robinsonová. Proč se mu dnešní moderní Češky vyhýbají? Vždyť význam slovesa a od něho odvozeného substantiva je podle mého soudu velice vábíví, až omamující: nachýlit se, naklonit se přes něco, tedy i někoho. Vždyť kouzlo ženy nachýlené, přechýlené k muži, ale i k dítěti je slovy takřka nezachytitelné. Téměř mysteriózní. Jenže na TV Nova se nám (ovšem nejen tam) urodila Eva Smetana, Petra Svoboda, Tereza Robinson. Jak teď s oslovením?! Horečně přemítám, jaké bych měl starosti v úloze reportéra, který má tyto dámy oslovit ve veřejném pořadu. Co bych říkal, kdybych je představoval, tedy používal akusativ. Představuji vám, drazí posluchači, slečny Petru Svobodu, Emu Smetanu, Terezu Robinsona. A posléze to krásné oslovení: slečno (paní) Smetano, Svobodo, Robinsone, zaujměte svá místa. Uchýlit se k slečně Svobodové, Smetanové by asi nešlo, tedy slečno Svobodová, Smetanová by neodpovídalo skutečnosti. Další pokus: slečno Svoboda, slečno Robinson taky nezní hezky, podobně slečno Smetana. Z rozpaků by mě asi vytrhlo: slečno Emo, Petro, Terezo – to zase ale je příliš familiární a jako reportér či moderátor bych si to nemohl dovolit. A tak bych se topil rozpacích, nevím, zda na to ony hezké slečny myslely, zachránil bych se asi nominativem: slečno Emo Smetana, Petro Svoboda, Terezo Robinson, ale ouha! zde zase je porušena tvarová harmonie slečno Emo (vokativ) a Svoboda (nominativ). Nebo bych užíval jen oslovení slečno moderátorko Emo, Petro, Terezo a příjmením bych se vyhnul, asi bych se pak z rozpaků snažil vyjádřit se jinak, tedy

místo pátého pádu volit jinou konstrukci: jsme velmi rádi, že zde přijaly naše pozvání slečny (paní) Svoboda, Smetana, Robinson. Sami vidíte, jaké potíže bych měl a jak bych se potil. Skoro jako myš, třeba i kostelní.

Není čeština k tomu dosaváde uzpůsobena. Řekne-li Němec Frau Hauptmann, je to zcela jasné a přirozené, musí tam ovšem být Frau nebo Herr, či pak subjekt vyplývá z kontextového členění. Těž i z ženského křestního jména. Stejně je to v anglosaské oblasti. Ve filmu například: starring Julia Roberts, Sharon Stone, Meryl Streep atd., u Francouzů Julie Binoche, Catherine Deneuve... A dále podobně.

Není sporu o tom, že v současné době probíhají velké změny v našem jazyce – demokratizace i internacionalizace. Světové kultury se sbližují. Je však otázka, co lze přijímat a co už ne. Či spíše jak si s tím poradit.

Na závěr jedna poznámka. Četl jsem, že čeština poslední dobou upadá, užívají se nesprávné tvary gramatické, množství cizích slov. Neomluvitelnou chybou ovšem je, že uživatelé českého jazyka nevyužívají bohatství tvarů, jež na ní rozkvetly, že se jimi nelaskají a rozkošnický nekochají, když jim je krásná paní čeština přímo nabízí. Jistě z pohodlnosti, nedbalosti, povrchního spěchu, určitě i z neznalosti se prostě udělá to, co kdysi kolovalo jako vtip: diskutovali příslušníci o zprávě, v níž měli popsat událost, která se stala v úterý. Nevěděli, jaké zakončení napsat, zda i, nebo y. Rada jednoho druhému byla: „Víš co? Napiš ve středu.“ Tak asi proto říkáme pane Novák, Čermák, Nohavica, pane Liška, pane Sobol, pane Lev, pane Smetana, Svoboda a tak dále. Nechce se nám měkčit, nemáme rádi námahu, první pád je po ruce, tak hurá na něj!

A to jsme tu vůbec neměli čas na básnické využití pátého pádu **v apostrofě**, tedy v oslovení věcí, osob, smyšlených postav nebo abstraktních pojmů: „Milenčin dopise, lampo, kniho kamarádova, věci zrozené z lásky, světla a víry, dnes při mně stůjte a třikrát mi věrnější buďte...“ (Jiří Wolker)

Co ale udělat s oslovením Emo Smetana, Emo Smetano, dobře nevím. Nejsou tedy záhady pouze v kosmu, ale i v bludišti oslovení. Ani se tomu ale nedivím: ženy byly vždy a jsou i nyní pro muže nesnadno poznatelnou záhadou.

Přesto malý pamlsk na závěr: **Dobroto a krásu, chystej klíče, zrezivělé zámky k lidem se budou otevírat.** (Ludvík Kundera)

Jaromír Adlt

Karel Čapek v „Hovorech s T. G. Masarykem“, v kapitole „Láska k národu“ zaznamenal toto Masarykovo stanovisko: „Své vlastenectví musíme teď projevovat vědomou státností. Stát je sice náš, je náš podle historického práva, podle majoritního principu a z toho titulu, že my jsme jej vybudovali; ale máme značné minority, a proto si musíme být vědomi rozdílu státu a národa: národ je organizací kulturní, stát organizací politickou. Máme úkoly pro národ, a máme úkoly pro stát. Rozumí se, že nemohou být v rozporu... Pokud běží o národní program náš, vzpomeňte si na to, co jsem vám řekl o vývoji Evropy a naší historie, že totiž musíme dělat politiku světovou, tedy být v živém a přátelském styku s ostatními národy.“

VZPOMÍNÁME

Už je to mnohaletá tradice. Rok končící na čtyřku, jako je rok 2014, je opět prohlášen Rokem české hudby. Mnozí z našich skladatelů mají v tomto roce svá výročí datem svého narození či datem svého úmrtí. I v letošním roce bude mnohokrát znít česká hudba v operních domech, koncertních sálech a na mnohých hudebních festivalech nejen u nás doma, ale rovněž v zahraničí.

Na stránkách Masarykova lidu připomeňme si jednu ze zakladatelských osobností české národní hudby – Bedřicha Smetanu (1824-1884) v ukázce z kapitoly „Z mého života“ z knihy Zory Dvořákové „Stezkami domova a inspirace“ (1981).

Z MÉHO ŽIVOTA

Ačkoliv mu jeho nepřátelé vytýkali, že málo komponuje, nebyla to pravda. Také toto tvrzení patřilo do přehlídky ponížení a ústrků, jimiž ho deptali. Vždyť i v podzimních, zimních a jarních měsících před letním jabkenickým pobytem, kdy již vůbec neslyšel, tvořil symfonickou báseň Vyšehrad. Na konci listopadu a v první dekádě prosince, za pouhých devatenáct dní, napsal symfonickou báseň Vltava a po Novém roce 1875 jeho hudební obrazivost čerpala z neumdlévající hudební paměti strukturu třetí symfonické básně Šárka z cyklu Má vlast.

Jabkenické léto 1875 je obdobím, v němž se Smetana už smiřuje s krutým údělem hluchého hudebníka. V devíti letech života, jež mu zbývají, již nikdy nepronikne za hradbu ticha, která ho oddělila od společenství lidí, a posléze pozná i hrůzu šílenství. Svým osudem se přiblíží k svému hudebnímu idolu, Beethovenovi, v němž

pochopil hudebního objevitele již v mládí a v době, kdy bylo teprve třeba probojovávat cestu Beethovenově uznání. Tehdy mladý Smetana v Praze pozvedl štít k tomuto boji.

Jestliže Smetana přijímá ohluchnutí jako neúprosný úděl, doufá, že si aspoň jeho životní styl podrží dosavadní úroveň. Ale ani to se nesplní. Jediné, v co stále může věřit, je jeho hudební nadání, podivuhodná hudební paměť komponisty. Díla tohoto období jsou skvostná hudební stavbou, náladou, fantazií i myšlenkovou zralostí. Má za sebou pět desetiletí života bohatých na krásu i žal, úspěchy i pokoření. Z pohledu této životní zralosti, jejíž přirozenou částí je také smutek z nenávratna, v pohodě jabkenického léta 1875 skládá soubor klavírních básní nazvaný Sny.

Do jeho mysli mocně vstupuje okolní příroda, jeho vnímání se jí napájí jako životodárným pramenem. V této náladě se za raného podzimu v jeho hudební představě rozklene symfonická báseň Z českých luhů a hájů. Je hudebním

básníkem české země. Miluje ji vzrušeně a vroucně. Snad proto, že ho studentská léta zavedla do měst – Jihlavy, Německého Brodu, Plzně a Prahy, toužil silně po idyle venkova, po představě prázdnin uprostřed přírody. Jeho touha se tehdy sytila stykem s přírodou podblanického kraje, kam jezdil ke svým rodičům do Růžkových Lhotic. Později Smetanovo milostné zalíbení v české zemi nalezne potěchu v zelených labských březích, od nichž se do široka a daleka rozběhly lány polí u Obříství pod Mělníkem, kde jeho rodiče po odchodu z Podblanicka na osm let zakotvili.

Smetana potřeboval městský ruch, cítil se v něm dobře, byl výborným společníkem, náruživě tančil, miloval společenské hry, měl potřebu být uprostřed dění, a přesto kdykoliv přišel za brány města, podlehl kouzlu českých luhů a hájů. Ty se prostíraly i kolem Benátek nad Jizerou a na Mladoboleslavsku, kam ho v mládí odvedly povinnosti učitele hudby a erotické vzplanutí, jež se potom změnilo v manželskou lásku. Podblanicko, Mělnicko i Mladoboleslavsko v něm utkvěly stopami krásy a lásky.

Když přistupuje ke kompozici symfonické básně Z českých luhů a hájů, nehledá, netápe, česká země mu zní životem venkovanů, jejich prací i radostmi, v přírodním koloběhu, jehož nevyvratitelný smysl vnáší klid i do tak týrané duše, jako je Smetanova.

Další měsíce střídavě prožité v Praze a v Jabkenicích strávil nad libretem Hubičky, které podle povídky Karoliny Světlé napsala Eliška Krásnohorská. Partitura opery se odvíjela bez obtíží. Její zpěvnost, lahodnost a hudební úsměvnost je v neuvěřitelném kontrastu se skutečností, v níž se Smetana octl a jež těžce dolehla na celou jeho rodinu. Smetanovy deníkové zápisky z roku 1876 vypovídají o tragédii jeho osobního života, nad nímž se jako duha jasných barev klenou šťastné melodie Hubičky.

Masarykův lid

2. března si zapíše: „Dnešním dnem jsem dostoupil 52. rok stáří svého. Není-li choroba hojitelná, tedy bych raději si přál, abych z tohoto trapného života brzy byl vysvobozen!“ Další Smetanovy záznamy kreslí portrét člověka, jenž vládne jen v království svého umění, avšak v obyčejném lidském životě je smýkán ústrky a strachem, jak své rodině zabezpečí slušné živobytí. 10. dubna píše: „Jak se mnou p. *Mayr* zachází, je věru do nebe volající. Dodnes jsem neobdržel gáži za března, ode dne ke dni mě odstrkával. Dnes, tedy poslední den, kdy veškeré členstvo divadla bylo vyplaceno za oněch 8 dní v dubnu, nechal mně vzkázat, že s tím nemá co dělat, abych si šel k dr. Daškovi co přednosovi družstva. Jiránek tam šel, a ten mně nechal říci, že až za 2 neb 3 dni mi je pošle, že teď nemají peněz.

11. *Dnes jsem dal výpověď na náš byt č. 7 n.*

12. Jsem odjel na svátky do Jabkenic.

27. *Dokončil jsem první jednání zpěvohry „Hubička“ v partituře.*

29. Odjel jsem zase do Prahy. Našel jsem, že ani gáži starou ani nový kontrakt jsem dosud neobdržel! – !

Květen

1. Dr. Strakatý mně dal zprávu, že mně výbor nemůže více dát, než 1200 zl. Musím tedy z Prahy se odstěhovat.

Červen

Dne 3. jsem se odstěhoval *navždy* do Jabkenic, mám žít pospolu s rodinou u své dobré a hodné dcery Žofie; – až jestli se poměry moje nezlepší.

Červenec

26. Konečně jsem dostal gáži za března, kterou mi nesprávně staré družstvo zadržovalo.

29. *Dokončil jsem úplně novou zpěvohru „Hubička“; večer jsem ji přebral (1. jednání) Bettince, líbila se jí.*

Útulek v jabkenické myslivně už není příjemným letním bytem, ale nevyhnutelností, řešením v nouzi, sebeodsouzením do samoty, do rodinného kruhu. Kruhu milovaného – ale to je málo pro člověka Smetanova typu, v podstatě městského, zvyklého na společenský ruch, ve kterém až dosud žil. Přestože se tady v soužití s přírodou umocní jeho vztah k ní, uniká aspoň občas na krátké prodlevy do Prahy, jež trochu oživují jeho jabkenická léta a vždy mu přinesou pocit rovnováhy. V každém umělci se projevuje potřeba pocitu svobody – tvůrčí, umělecké i osobní. Proto Smetana jinak vnímá Jabkenice jako svobodně zvolené místo letního pookřání, a jinak se v něm promítají jako nucená klauzura. Rozum chápe, že to je jediné úměrné řešení, srdce se dává okouzlit krajinným rámcem, který přijme za svůj domov, avšak kdesi v pozadí jeho myslí se uhnízdil smutek, že byl do těchto poměrů vnucen, že sem musel, a nikoliv, že by si je byl svobodně zvolil.

Hmotné poměry jeho rodiny jsou velmi svízelné. Svěřuje se s tím své sestře Barboře v dopise z 1. prosince 1876: „Bohužel jsou moje děti teď nuceny v starých šatech jen chodit, protože moje příjmy se tak ztenčily, že sotva vyjdu. Teprv příjem mojí zpěvohry „Hubička“ mně poskytl tu možnost, že jsem svým lidem mohl něco zase koupit, a pro sebe taky, už jsem měl tak ošumělý zimmník, že jsem se styděl v něm vycházeti.“

Tyto starosti trvají i v dalších letech. Smetanova trpkost oprávněně vzrůstá a vybuchuje v dopise adresovaném 16. 7.

1878 místopředsedovi Družstva spravujícího Prozatímní divadlo, dr. Robertu Nittingrovi: „Ten hluchý Smetana ať se spokojí tím drobkem, který mu zbyde. Ne tak, Pánové! Já jsem Vám povděčný za Vaši sustentační gáži, kterou jsem vždy chtěl považovat co *národní odměnu*; ale dávám za to svých *pět oper* zdarma k provozování, které si též cením vysoko, a tak jsme si kvit. Neb již při „Hubičce“, kterou pan Dr. Dašek anektoval a připojil k ostatním bezplatným operám, jste mi vzali ten cit vděčnosti za podporu v mém trapném osudu. Viděl jsem, že děláme mezi sebou Geschäft.“

Smetana tuší, že mu život již nenabídne žádnou změnu ani radost. Z vnějšího světa nic neslyší. Jen v jeho hudební paměti znějí skladby. Jen z jeho hudební obrazivosti vyrůstají další nové. Dokud však tvoří, má pro něho život smysl. Proto se Jabkenice stávají jeho tvůrčí dílnou. Teď už se rozvíjí jen jeho umělecký život. Jako člověk téměř nic neočekává, už se spíše jen dívá zpátky. Proto myšlenkový základ tehdejší jeho tvorby je odrazem úvah člověka, jenž ví, že překročil zenit svého života. Proto jsou jeho skladby založeny na reminiscencích, na oživování dřívějšího štěstí, někdejších radostí, vábivých nadějí a mladistvých snů, kterými všudypřítomně proniká poznání, že ztrátami člověk zraje, ale také stárne, že tragické nevyhnutelnosti provázejí lidský úděl jako daň za někdejší štěstí a snad i za sám život. Takovým duchem byly prostoupeny již klavírní *Sny* z léta roku 1875 a v podzimu roku 1876 se toto všechno naplno rozezná v smyčcovém kvartetu e-moll *Z mého života*. Jabkenická scénérie přináší zklidnění do rozjitého Smetanovy mysli a jakýsi pocitový nadhled, takže smyčcový kvartet *Z mého života*, i když je aktem Smetanovy hluchoty, není myšlen jako výpověď o lidské tragédii. Vždyť se v něm silně uplatní motiv nalezení životního smyslu v umění a zní v něm i vzpomínka na radosti mládí a na okouzlení z první lásky.

Smyčcový kvartet Smetana doprovodil tímto svědectvím: „I. věta: *Volání osudu* (hlavní motiv) do boje tohoto života. Náklonnost k umění v mém mládí, náklonnost pro romantiku, jak v hudbě tak i v lásce, v životě vůbec; nevýslovné toužení po něčem, co jsem nemohl vyslovit anebo určitě si představit, a též výstraha quasi mého budoucího neštěstí, ten dlouho znějící tón ve finále povstal z tohoto počátku; jest to ono osudné pískání nejvyšších tónů v uchu mém, které r. 1874 mně oznamovalo mou hluchotu. Tuto malou hříčku jsem si dovolil proto, poněvadž byla pro mne tak *osudná*. II. věta: *Quasi Polka* uvádí mne v upomínkách do veselého života mého mládí, jak mezi venkovany, tak v salónech ve vyšších kruzích, ... kde jsem skoro celá mladá léta trávil, jako komponista tanečních kusů mladý svět obsypával a sám co náruživý tanečník byl všude znám ... III. věta: Upomíná mně blahost první mé lásky k dívce, která později se stala mou věrnou ženou. Boj s nepříznivým osudem, konečné dosáhnutí cíle. IV. věta: Poznání *národního* uvědomění v našem krásném umění. Podrobení *se nezvratnému osudu*, který už v první větě co výstraha se ozval, s malinkým paprskem naděje na lepší budoucnost.“

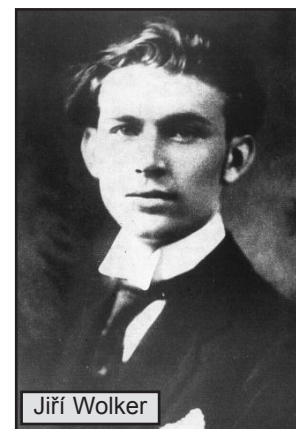
Zora Dvořáková

Básník mládí a mladých lidí

Jiří Wolker (29. 3. 1900–3. 1. 1924)

Stanu se menším a ještě menším,
až budu nejmenším na celém světě.
Po ránu, na louce, v létě
po kvítku vztáhnou se nejmenším.
Zašeptám, až se obejmou s ním:
„Chlapečku bosý,
nebe dlaň o tebe opřelo si
kapičkou rosy,
aby nespadlo.“

(J. W., Pokora, 1920)

Jiří Wolker

Dnes sní Jiří Wolker svůj věčný sen na prostějovském hřbitově v krásném střídém hrobě pod hřbitovní zdí, v hrobě s nízkým, jakému se říká „polní“, březovým, snad provizorním křížkem se šikmou stříškou, v hrobě s přízemním plůtkem kolem celého náhrobního kamene, na místě, na němž za života často sedával, neboť je to místo vedle hrobu jeho babičky a dědečka. Byl pohřben na nejzamilovanější místo svého života. Na hřbitov chodil Wolker často. Není to nic divného, v Prostějově je hřbitov vlastně parkem, když většího sadu tu není. Od hřbitova pak vede k městu topolová alej, již kdysi před dobrou desítkou roků v sychravém zimním dni doprovázela osobně téměř celá mladá generace mladého básníka na jeho poslední pouti. A zde u hrobu Jiřího Wolkra zastaví se ještě dnes neje-den student, neje-den mladý člověk, přijde-li náhodou či s úmyslem do Prostějova, neboť Wolker zůstává stále básníkem mládí a mladých lidí, jeho dílo je vnímáno zbožně právě zejména mládeží.

Spisovatel A. C. Nor pronesl tato slova v přednášce o svém generačním druhovi – deset roků po jeho předčasném úmrtí.

Jestlipak dnešní mládež zná alespoň některé z naléhavých i láskyplných veršů Jiřího Wolkra; a zdalipak dnešní mladí lidé mají vůbec „svého“ básníka?

Hrabal a Foglar proti tmě

Bohumil Hrabal

Bohumil Hrabal (28. 3. 1914–3. 2. 1997)

Jaroslav Foglar (6. 2. 1907–23. 1. 1999)

V našem literárním výročním vzpomínání nemůžeme opomenout další dva – svérázné – autory. Otiskujeme část článku z Lidových novin (5. 2. 2014), ve kterém se Jiří Peňás ptal Petra Kotyky z Literárního archivu PNP, zda existují přece jen nějaké průniky v životě těchto dvou velikánů, nicméně odlišných autorských a lidských typů. A odpověď Petra Kotyky:

Žili skromně, nepočítáme-li, že Hrabal kouřil a vypil piva za oba dva,

protože skaut Foglar nekouřil a nepil alkohol vůbec, nepočítáme-li občasnou dvoudecku piva. Nehonili kariéru. Chtěli dělat své, nerecítovat požadované. Měli tvrdé palice, přežili řadu úrazů a operací. Maminky! Bezdětní... Kompromisy, které s vládnoucími komunisty dělali, byly brutálně vynucené, oba nikomu záměrně neškodili, neudávali lidi, i když to po nich Státní bezpečnost vyžadovala, psali dál své do šuplíků době navzdory. Udělali kroky, a prozradili je na sebe, na které hrdí nebyli, ale za ty by se měli stydět ti, kdo je k nim dohnali... Stahovali na sebe pozornost moci. Své nedobrovolné kontakty se Státní bezpečností „provařili“, aby varovali lidi ze svého okolí a tím je chránili. Existovali mimo dobové vládnoucí struktury, které jim šlapaly na krk, a publikovali režimu navzdory ve chvílích jeho oslabení díky píli, talentu, vytrvalosti, příznivcům a náhodě. Stýkali se s obyčejnými lidmi/děti, byli věrní přáteli, nezištně pomáhali, byli samostatní autodidakti a ve své době jedineční. Byli terčem nechutných pomluv a provokací, šířených často z pomsty tou samou Státní bezpečností, která je vydírala. Po státu nic nechťeli. Milovali je čtenáři, nesnášela režimní stranická literární klika a intrika.

A ve stáří zůstali sami obklopeni o generace mladšími přáteli... dodává Jiří Peňás.

Jaroslav Foglar

Masarykův lid

ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

Klub dr. Milady Horákové vyhlašuje sbírku na vybudování pomníku poslankyni

JUDr. Miladě Horákové

– symbolu III. odboje – kterou zavraždili komunisté. V době, kdy naše společnost tápe, ztrácí půdu pod nohama a ocitá se na nepřehledné křižovatce, je naléhavé českému národu připomenout, jakou cestou se znovu dát. Pohled do tváře ženy, která vždy zůstala věrna – i za cenu vlastního života – svému demokratickému a humanitnímu přesvědčení, nechť nám bude posilou a ukazatelem do budoucna.

Klub dr. Milady Horákové, ZŠ Na Planině 1393, 140 00 Praha 4 | Číslo účtu pro sbírku: 3257614319/0800

Děkujeme všem dárcům, kteří nám již poslali svůj peněžní dar na zhotovení pomníku dr. Miladě Horákové.

Členové Výboru pro postavení pomníku dr. Miladě Horákové v Praze od zveřejnění tohoto záměru a jeho schválení zastupitelstvem Městské části Prahy 1 (dne 18. 6. 2013) iniciovali a uskutečnili celou řadu přípravných jednání s architekty, sochaři a dalšími výtvarnými umělci, dále s institucemi na úrovni MČ Prahy 1 a MČ Prahy 2, i na úrovni působnosti Magistrátu hl. města Prahy. Během těchto jednání se ukázalo, že zvolené a zastupitelstvem MČ Prahy 1 schválené místo pro postavení pomníku v prostoru Vrchlického sadů bylo usnesením Zastupitelstva HMP (dne 12. 12. 2013) zahrnuto změnou územního plánu do oblasti, jejímž předmětem je „Posílení tramvajové sítě v centru“.

Ve spolupráci se zastupiteli městských částí a hlavně s Magistrátem hl. m. Prahy tedy hledáme další vhodné místo. Pak teprve bude moci pokračovat námi vyhlášená umělecká soutěž.

Zároveň KMH musí bohužel čelit snahám některých zastupitelů, kteří chtějí prosadit, aby vytvoření pomníku bylo co nejrychleji zrealizováno, jejich zásluhou, – v letošním roce, kdy v Praze budou volby do zastupitelských orgánů. Jako společnost, která nese jméno dr. Milady Horákové jsme povinni chránit jméno a památku této statečné ženy před jakýmkoliv projevy, které by znevážily, byť jenom nevhodnými okolnostmi, její jméno. Máme oporu ve Sdružení sochařů Čech, Moravy a Slezska, kteří ve svém Stanovisku z 11. 11. 2013 prohlašují, že „žádný zodpovědný umělec nemůže tak významné umělecké dílo zrealizovat za tak krátkou dobu“.

Poděkování

Výbor KMH vyslovuje za všechny své členy a příznivce poděkování paní Bohunce Kopecké za její dlouholetou nezištnou a trpělivou práci, kterou věnovala činnosti klubu.

Budeme paní Bohunkou v kanceláři postrádat, ale přejeme jí upřímně zasloužený odpočinek, a také dobré zdraví.

Masarykův lid**INFORMACE****Společnost Edvarda Beneše si Vás dovoluje pozvat
na "Jarní cyklus přednášek 2014"****středa. 26. března 2014****PhDr. Pavel Carbol** (Ostravská univerzita) – **Politické osobnosti londýnského ústavu Edvarda Beneše**
(místnost č. 131 - velká posluchárna)**středa 23. dubna 2014****pluk. PhDr. Eduard Stehlík** (Kabinet ministra obrany) – **EDVARD BENEŠ A ARMÁDA**
(místnost č. 200)**středa 21. května 2014****prof. JUDr. Václav Pavlíček, CSc.** (Právnická fakulta UK) – **EDVARD BENEŠ JAKO POLITOLOG**
(místnost č. 200)

*

Přednášky se konají od 17.30 hod. v místnosti č. (131, 200, 200) na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy,
nám. Jana Palacha 2, Praha 1**MASARYKOVA SPOLEČNOST****110 00 Praha 1, Na Florenci 3, e-mail broklova@mua.cas.cz****tel. 234 612 205; mobil: 606 102 904**Dovolujeme si vás pozvat na diskusi nad publikací Evy a Hanse Henninga Hahnových: Die Vertreibung im deutschen
Erinnern. Legenden, Mythos, Geschichte. Paderborn – München – Wien – Zürich, Schöningh 2010, 839 stran.

Kniha mnohostranně analyzuje, jakým způsobem je ve Spolkové republice Německo zpracováváno a vykládáno téma nuceného vysídlení Němců ze střední a východní Evropy.

Debatu zahájí Petr Šafařík, FSV UK, jehož obsáhlý příspěvek o uvedené knize byl publikován v časopisu Soudobé dějiny 3/2013 v diskusní rubrice.

Diskuse se zúčastní oba autoři.

Budou pozváni historikové a politologové z pracovišť UK, AV ČR a dalších.

S pozvánkou laskavě seznámte své spolupracovníky.

Svoji účast potvrďte na mailové adrese broklova@mua.cas.cz

Diskuse se koná ve čtvrtek 17. dubna 2014 v 17.30 hod.

v zasedací místnosti Ústavu pro českou literaturu AV ČR,

Na Florenci 3, Praha 1, 3. patro, vchod C (výťah z mezipatra)

**VALNÁ SCHŮZE KMH SE BUDE KONAT 4. ŘÍJNA 2014 OD 10 HOD. V KOMENSKÉHO SÁLE
CČSH V PRAZE 6, WUCHTERLOVA UL. 5.****PODROBNÝ PROGRAM UVEŘEJNÍME V PŘÍŠTÍM ČÍSLE MASARYKOVA LIDU.**

Masarykův lid**Dárci ML**

Adamcová	Jarmila	Praha 5	100
Bobek	Vladislav	Český Dub	400
Cury	Ladislav	Čelákovice	100
Čelko	Vojtěch dr.	Praha 5	100
Čílová	Blanka	Nová Paka	200
Faranová	Drahomíra	Třebíč	100
Felcman	Jakub dr.	Praha 6	100
Hentsch	František	Zdice	900
Herdics	Patrik Mgr.	Klečany	200
Hora	Karel	Praha 4	100
Horáčková	Milena	Praha 6	100
Chlupáč	Vladimír	Litoměřce	600
Janasová	Marie	Praha 1	100
Jandus	Jan	Praha 6	300
Jílek	Martin Mgr.	Praha 5	100
Jílková	Kristýna dr.	Praha 5	100
Kadlec	Jiří ing.	Hodonín	200
Kolářský	Aleš dr.	Praha 6	200
Kopecká	Anna Mgr.	Praha 6	100
Löbl	Karel ing.dr.	Praha 10	100
Matouš	Stanislav	Jablonec n. Nis.	100
Nekvasil	Miloš	Praha 6	100
Novák	Filip Mgr.	Praha 5	100
Nováková	Vlasta dr.	Praha 5	900
Otter	Jiří dr.	Praha 2	200
Pekařská	Slávka	České Budějovice	200
Pluhař	Zdeněk	Nechanice	400
Richter	Miroslav	Budyně n. O.	200
Sedlák	Václav ing.	Březnice	100
Stránský	František	Trhové Sviny	200
Sutorý	Tomáš	Brno	400
Svoboda	Zdeněk Mgr.	Teplice	100
Ševčík	Oldřich dr.	Brno	400
Šimáková	Šárka	Kvasiny	100
Šimová	Hana	Praha 6	100
Šindelář	Vladimír	Semily	100
Titzlová	Jitka	Praha 4	1.000
Trkal	Viktor dr.	Praha 8	100
Tučková	Marie	Hradec Králové	100
Urbanová	Emilie	Praha 6	100
Vinčálek	Bohuslav	Praha 5	100
Zinner	Petr	Praha 5	100

Dovolujeme si připomenout, že roční členský příspěvek Klubu dr. Milady Horákové je 100 Kč.
Pokud se rozhodnete věnovat větší částku, použijeme ji jako dar na vydávání našeho časopisu Masarykův lid.

Za všechny zaslané dary srdečně děkujeme.

Bankovní spojení: ČSOB, č. ú. 556682/ 0300